

Адыгэ макь

№ 192 (19706)

2010-рэ илъэс

МЭФЭКУ

ЮНЫГЪОМ и 30

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИГЭП

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

Адыгеим и Президентэу Тхьаклушынэ Аслъан Къэбэртэе-Бэлыкъарым и Президентэу Къанэкъо Арсен инаугурацияе хэлэжъагъ

ИкIэрыкIэу хадзыжъыгъэ пашэм иприсягэ буж КъБР-м и Конституционнэ Суд и Тхьаматэу Геляхов Абдулах КъБР-м и Президент ИэнагIэ Къанэкъо Арсен зэрэлухъагъэр къылуагъ.

КъБР-м и Президент фэгущонху хьэклабэ къэклагъ: къэралыгъо хабзэм ифедеральнэ ыкIи ирегион органхэм ялыкIохэр, Темыр Кавказым хэхэрэ республикхэм, Урысыем икрайхэм ыкIи ихэхуэхэм ялэшхьэтэтхэр, политическэ партиехэм, общественнэ ыкIи дин объединениехэм япашхэр. Урысые Федерацием и Пра-

КъБР-м и Президентэу Къанэкъо Арсен ятIонэрэу мы IэнагIэм зэрэлухъагъэм фэгъэхьыгъэ зэлукIэ республикэм иправительствэ и Унэ Юныгъом и 27-м щыкIуагъ.

вительствэ и Тхьаматэ игуадзэу, УФ-м и Президент иполномочнэ лыкIоу СКФО-м щыIэ Александр Хлопонинур УФ-м и Президентэу Дмитрий Медведевым ишуфэс псалъэу КъБР-м и Президент ыцIэклэ къыгъэхьыгъэм къеджагъ. Полномочнэ лыкIом хигъэунэфыкIыгъ Темыр Кавказым иреспубликхэм ялыкIохэр

зыхэлэжъэбгъэхэ мы хъугъэшагъэм мэхъанэшхо зэриIэр.

— Кавказыр зэтеуыгъэу щытыжъ хъуштэп, нахъ зэтегъэпсыхъагъэ хъунхэм пае зыщызэкIохъэхэрэ чIыпIэу Кавказыр хъун фае, — хигъэунэфыкIыгъ Хлопониным.

А. Къанэкъом Iофтхьабзэм къекIолIэгъэ пстэуми зэрафэрэр къылуагъ ыкIи хигъэунэфыкIыгъ республикэм экономикэм ихэхъоныгъэкIэ, социальнэ зыпкIытыныгъэмкIэ ыкIи общественнэ зэзэгъыныгъэмкIэ курсэу пхыришхэр зэрэлыгъэкIотэщтымкIэ цыхъэу къыфашыгъэр къызэригъэшхыпкIэжышхыгъ.

Адыгэ Республикэм и Президентэу Тхьаклушынэ Аслъан Къанэкъо Арсен КъБР-м и Президент ИэнагIэ зэрэлухъагъэм пае фэгущылуагъ ыкIи мы аужырэ илъэсхэм нахьышIум ылъэныкъокIэ республикэм фэхурэ зэхъокIыныгъэхэм осэшхо афишыгъ.

— Лыгъэныгъэ зыфэсшырэ

Арсен Башир ыкIор! Урысые Федерацием и Президент цыхъэшхоу къыпфишIыгъэр къэулэжыгъ, пшъэдэклэжъ ин зыхэлэ ИэнагIэм ятIонэрэ пIалъэкIэ укыIунэжыныу ащ игъо ыльэгъугъ. Къэбэртэе-Бэлыкъарым Урысыем икыблэ инэмыкI регионхэм нахьышIум ылъэныкъокIэ ренэу къахъышхыгъ, ау анахъэу мы аужырэ уахъгъэм бэдэд зэшIошхын шъульэкIыгъэр, — хигъэунэфыкIыгъ Тхьаклушынэ

Аслъан. — О пшъхьэклI, къош республикэм щыпсэурэ пстэуми сышъуфэлъало насыпрэ щыIэклэшIурэ шъуиIэнэу, мамырныгъэ дунаим телъынэу!

Торжественнэ зэхъхэм буж хьакIэхэр Къэралыгъо концерт залым рагъэблэгъагъэх, IэклIыб къэралхэм ыкIи Урысыем эстрадэмкIэ яартистхэр зыхэлэжъэбгъэ мэфэклI концерт ащ къышхыгъ.

Адыгэ Республикэм и Президент ипресс-къулыкIу

Юф зэдашIэшт

Адыгэ Республикэм и Президентэу Тхьаклушынэ Аслъан АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатэу, КПРФ-м и Адыгэ шъолъыр къутамэ и Комитет и Секретарэу хадзыгъэ Евгений Саловым тыгъуасэ ЮфшIэгъу зэлукIэгъу дырилагъ. Къэблэгъэрэ хэдзынхэм партиер ахэлэжъэным зэрэфэхъазырым, тапэклэ зэрэздэлэжъэшт шIыкIэхэм, нэмыкI лъэныкъохэм бгъуйтIур атегушылагъ.

Урысыем икоммунистическэ партиер иреспубликIэ Комитет и Секретарэу агъэнэфэгъэ Е.Саловым республикэм ипашэ пэублэм къыфэгущылуагъ, гъэхъэгъэшIухэр ышIынхуэу къыфэлъэлуагъ.

— Компартием и Адыгэ шъолъыр къутамэ иЮфшIэн зэрэзехищэрэм сыдыгъуи тыналэ тетэгъэты ыкIи тегъэрэзэ, — къылуагъ Тхьаклушынэ Аслъан. — ЗэфышхытыкIэ дэгъоу тилэр тапэклI лъыдгъэкIотэшт, цыфхэм ящыIэклэ-псэукIэ нахьышIу шIыгъэным фэлэжъэрэ лъэныкъо пстэуми тызэгъусэу Юф адэтшIэшт. Хэдзынхуэу къэблагъэхэрэм закыфэбгъазэмэ, ахэм ахэлэжъэшт партиехэм япчъагъэ нахьыбэ хуэ къэс, цыфхэм къызыхахын альэкIышт кандидатурэхэм ахэхъошт, ащи мэхъанэшхо иI.

Республикэм игъэцэкIэко хэбз органхэмрэ партиемрэ яIо зэхэлъэу зэрэздэлэжъэхэрэр, ащ ишуагъэкIэ социальнэ мэхъанэ зилэ Юфыгъохэр зэшIохыгъэ зэрэхъухэрэр нэужым гушыIэ зыштэгъэ Е.Саловым къылуагъ. Пшъэрылгъ гъхьалэу компартием зыфигъэуцужъэу къыгъэнэфэгъэр цыфхэм яфитыныгъэхэр къэухъумэгъэнхэр ары. Президентым иполитикэ зэрэдыригъашхэрэу къыхигъэшыгъэ, республикэм шуагъэу къыфэзыхьын зылтэкIышт программэхэм ахэлэжъэным зэрэфэхъазырхэр къылуагъ.

ТХЪАРКЪОХЪО Адам.

«Единэ Россием» зэхэсыгъо иIагъ

Урысые политическэ партиер «Единэ Россием» и Адыгэ шъолъыр къутамэ и Политсовет тыгъуасэ, Юныгъом и 29-м, игъэкIотыгъэ зэхэсыгъо иIагъ. Ащ иЮфшIэн хэлэжъагъ Адыгэ Республикэм и Президентэу Тхьаклушынэ Аслъан.

2011-рэ илъэсым гъэтхэпэм и 13-м АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатхэм яхэдзынхуэу щыIэштхэм языфэгъэхъазырын, ахэм ахэлэжъэштхэм якандидатурэхэр партием хэтхэм пэшIорыгъэшъэу къызэрэхъахыштхэм фэгъэхьыгъэу къэгущылагъ партиер «Единэ Россием» и Адыгэ шъолъыр къутамэ и Политсовет и Секретарэу Iэшэ Мухъамэд. Ащ къызэрилуагъэмкIэ, партием ихэдзын кампаниеу «Гъатхэ — 2011»-рэ зыфиIорэм зыкандидатурэхэр къышхыгъэу зышIонигъохэм Юныгъом и 17-м къыщегъэжъагъэу и 26-м нэс ялъэлу тхылъхэр ВПП-у «Единэ Россием» ишъолъыр гъэцэкIэко комитет е АР-м имуниципальнэ образованиехэм мы партием ичIыплэу къутамэхуэу ащызэхъагъэхэм къагъэхьынхэ фэгъэ. Ащ къыхэкIэу а уахъгъэм къыкIоцI зэкIэмкIи ащ фэдэ лъэлу тхылъы 140-рэ

фэдиз къагъэхьыгъ: партием исатыр хэтхуэ нэгъыри 116-мэ ыкIи партием дезыгъаштэхэрэ нэгъырэ 24-мэ. Партиер кIоцIым щыкIошт хэдзынхэм ахэлэжъэштхэм общественнэ организациехэм ыкIи «Единэ Россием» и НыбжыкIэ Гвардие» ишъолъыр къутамэ исатыр хэтхэр.

Нэужым Политсоветым и Секретарэ игуадзэу А. Лузиным кандидатурэхэм якъэгъэ-лъэгъон партием зэрэзехищэштхэм, бюллетеньхэр зэрагъэхъазырыштхэм, лыгътэко комисионхэр зэрэзэхъахышт шIыкIэм, нэмыкI лъэныкъохэм къаегущылагъ.

Социальнэ мэхъанэ зилэ партийнэ проектхуэ «КIэлэцIыкIу ИгышIэхэр — кIэлэцIыкIухэм апаи» ыкIи «Урысыем ибиблиотекахэр» зыфиIохэрэм ягъэцэкIэн Адыгеим зэрэшырагъажъэрэр М. Iашэм къылуагъ.

«Единэ Россием» къыгъэхъазырыгъэу проектым диштэу 2010-рэ илъэсым Юныгъо мазэм къыщегъэжъагъэу шэкIогъум нэс УФ-м и субъект пстэуми зэнэкъокIухэр зэхъахыштхэм. Ащ фэгъэхьыгъэу къэбар партием ифедеральнэ ыкIи региональнэ сайтхэм къарыпхын плъэкIышт.

КИАРЭ Фатим.

Ветеранхэм зэфэс ялагъ

Адыгэ Республикэм и ветеранхэм яа 5-рэ зичэзыу зэфэс АР-м и Правительствэ зычлэт унэм Юныгъом и 28-м шыкыуагъ. Къэлэ ыкІи район ветеран организациехэм къарыкыгъэ лыкІуи 112-рэ зэфэсым къекІоллэгъагъ.

Зэфэсым илофшІэн хэлэжыагъэх АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхьаматэу Анатолий Ивановыр, АР-м и Президентрэ министрэхэм я Кабинетрэ я Администрацие ипащэу Владислав Федоровыр.

АР-м и Президентэу ТхьакІушыгъэ Аслъанэ, АР-м и Парламент ыкІи АР-м и Правительствэ ацІэкІэ къызэрэуагъонгъэхэм шІуфэс къарихыгъ

А. Ивановым. Ветеранхэм псауныгъэ пытэ яІэнэу, Іофтхьабзэу зэхашагъэм шІуагъэ кытынэу къафэлъэуагъ.

Зэфэсым кышыгыушылагъэх ыкІи зэфэситІум азыфагу ялофшІэн зэрэзэхэщэгъагъэм ехыллэгъэ зэфэхьысыжыхэр къашыгъэх АР-м и ветеранхэм я Совет итхьаматэу Генрих Барташукрэ ревизионнэ комиссием ипащэу В. Филатовамрэ.

Докладым ехыллагъэу къагушылагъэх Тэхьутэмыкыое районым и ветеранхэм я Совет итхьаматэу А. Черник, ТекІоньгъэм ия 65-рэ илъэс фэгъэхыгъэ Парадэу Москва шыкыуагъэм хэлэжыагъэу С. Іашыгъэр, Теуцожь районым иве-

теранхэм я Совет итхьаматэу Ю. НэмытІэкъор, нэмыкІхэри.

Зэфэсым ветеранхэм я республикэ Совет хэтыштхэр шыхадзыгъэх. АР-м и ветеранхэм я Совет итхьаматэу икІэрыкІэу хадзыжыгъэ Генрих Барташук. КъызэлукІагъэхэм 2011-рэ илъэсыр мамырныгъэмрэ зэгурыЮныгъэмрэ я Ілъэсэу гъэнэфэгъэным ехыллэгъэ джэпсалъэкІэ Адыгэ Республикэм и Президент зыфагъэзагъ.

Урысые Федерацием и ветеранхэм яа 7-рэ зэфэсэу шыІэштым Адыгэ Республикэм ыцІэкІэ хэлэжыанхэу хадзыгъэх Г. Барташукрэ М.Тхьагъэпсэумрэ.

КІАРЭ Фатим.

Адыгеим и черныбыльцэхэм афэгъэхьыгъ

Республикэ тхылъ тедзапІэм «Черныбыльцы Адыгеи: подвиг и память» зыфилорэ тхылъыр къыдигъэкІыгъ. Черныбыль тхьамыкІэгъошхо кызышыхыу-гъэр илъэс 25-рэ хьушт къэкІорэгъэм, ащ епхыгъэу мы сборникыр къыдагъэкІыгъ. Энциклопедие нэшанэ зилэ тхылъым къыдэхьагъэх 1986-рэ илъэсым шыІэгъэ тхьамыкІагъом икІэуэххэм ядэгъэзыжыын хэлэжыагъэхэм, 1957-рэ илъэсым Челябинскэ хэкум ит ПО-у «Маякым» къышыхыуагъэ аварием икІэуэххэм ядэгъэзыжыын зилэхъ хэзышы-хьагъэхэм, Урысыем ядернэ ІашэмкІэ икомплекс иподразделениехэм яветеранхэм ябиографиехэр. ІстэумкІи нэбырэ 900-м ехъу мыш кышыгыгъэ хьугъэ. Къалэу Припять шыпсэххэрэм, а тхьамыкІагъоу къэхьугъагъэм икІэуэххэм ядэгъэзыжыын хэлэжыагъэхэм ягукъэкІыжыхэр, Черныбыль фэгъэхьыгъэ повестэу «Тихая война» зыфилорэ Евгений Саловым ытхыгъэм шыщ пычыгъохэр, черныбыльцэхэм якІалэхэм ыкІи япхьорэльфхэм къатхыгъэхэр, тиресубликэ ыкІи хэгъэгум зэрэпсауу черныбыль движением хэхьоныгъэу шишыгъэм епхыгъэ документхэр мы тхылъым къыдэхьагъэх.

Материалхэм якъэуагъоинкІэ ыкІи язэгъэфэнкІэ анахъ ІофшІо шыІагъэхэр 1987-рэ илъэсым Черныбыль кышыхыу-гъэ тхьамыкІагъом икІэуэххэм ядэгъэзыжыын хэлэжыагъэу, Союзэу «Черныбылец» зыфилорэм иреспубликэ къутамэ итхьаматэу Валерий Евдачковымрэ филоло-

гъэ Светлана Саловамрэ. Республикэ Парламентым идепутатэу, тхакІоу, Черныбыль кышыхыу-гъэ тхьамыкІагъом икІэуэххэм ядэгъэзыжыын хэлэжыагъэу Евгений Саловым тхылъыр редактировать ышІыгъ.

Тхылъэу «Черныбыльцы Адыгеи: подвиг и память» зыфилорэм икыдэгъэкІынкІэ ІэпыІэгъу къафэхьугъэх Адыгэ Республикэм и Президентэу ТхьакІушыгъэ Аслъан, Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм идепутатхэр, Адыгэ Республикэм и министрэхэм я Кабинет. Тхылъым икыдэгъэкІынкІэ заказыр къэзытыгъэр Адыгэ Республикэм лъэпкэ ІофхэмкІэ, ІэкІыб къэралхэм ащыпсэурэ тильэпкыгъэхэм адырІэ зэпхыныгъэхэмкІэ ыкІи къэбар жьугъэм иамалхэмкІэ и Комитет.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм ипресс-къулыкъу

АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм

Законностым игъэпытэн гъэхьагъэу шишыгъэхэм, илъэсыбэ хьугъэу гуетыныгъэ фыриІэу Іоф зэришІэрэм, уголовнэ-гъэцэкІэн системэм ихэхьоныгъэ илахышхо зэрэхішыхьэрэм ыкІи цыфэу дэхыгъэхэр гъогу тэрэз тещэжыгъэнхэм епхыгъэ ІофшІэным чанэу зэрэхэлажыэрэм апае Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхьу тхылъ фагъэшъошагъ **Яхьулэ Ибрахым Теуцожь ыкьом**, Урысыем и ФСИН ублэпІэ профессиональнэ гъэсэныгъэ зышарагъэгъотырэ ифедеральнэ бюджет учреждениеу «Профессиональнэ училищэу N 200-м» идиректор.

Ілъэсыбэ хьугъэу гуетыныгъэ фыриІэу Іоф зэришІэрэм, Адыгэкъалэ иунэ-коммунальнэ хьызмэт ихэхьоныгъэ ІэпІэсэныгъэ ин хэлъэу илахышхо зэрэхішыхьэрэм апае Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхьу тхылъ фагъэшъошагъ **Мэлгош Азмэт Махьмудэ ыкьом**, Адыгэкъалэ изэтэгъэпсыхьан фэгъэзэгъэ МУП-у «Услуга» зыфилорэм иучасткэ ипащэ.

***

Мэкъу-мэщым ыльэныкыокІэ гъэхьагъэу яІэхэм, илъэсыбэ хьугъэу гуетыныгъэ фыриІэу Іоф зэришІэрэм ыкІи Адыгеим фермерствэр зышызэхашагъэр илъэс 20 зэрэхьурэм япхыгъэу Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхьу тхылъ афэгъэшъошэгъэнэу:

— **Сидоров Юрий Александр ыкьом**, Джэдэжэ районымкІэ мэкъумэщ (фермер) хьызмэтшІапІэм ипащэ;

— **Рыбин Вячеслав Николай ыкьом**, Красногвардейскэ районымкІэ мэкъумэщ (фермер) хьызмэтшІапІэм ипащэ;

— **Цышэ Тыркубый Абдулахъ ыкьом**, Красногвардейскэ районымкІэ мэкъумэщ (фермер) хьызмэтшІапІэм ипащэ.

ІэпІэсэныгъэ ин зэрахэлъым, илъэсыбэ хьугъэу гуетыныгъэ фыриІэу Іоф зэришІэрэм, промышленностым ихэхьоныгъэ ялахышхо зэрэхішыхьэрэм ыкІи машинэшІым и Мафэ фшІ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхьу тхылъ афэгъэшъошэгъэнэу:

— **Къуижэ Аскэр Хьамидэ ыкьом**, Адыгэ Республикэм экономикэ хэхьоныгъэмкІэ ыкІи сатыумкІэ и Министерствэ промышленностымкІэ иотдел ипащэ;

— **Эльдин Анатолий Василий ыкьом**, ОАО-у «Мыекъопэ редукторышІ заводыр» зыфилорэм иэлектрoгазoсварщик.

Семинар афызэхашагъ

Лъыр зышахашырэ Адыгэ республикэ станцием Юныгъом и 27-м журналистхэм апае семинар шылагъ. Ар зыфэгъэхьыгъагъэр донорствэм епхыгъэ Іофыгъохэм нахъ игъэкІотыгъэу атегушыІэгъэныр, журналистэу а темэр къэзыгъэлъагъохэрэр непэ къыныгъоу шыІэхэм нахъ куоу ащыгъэгъозэгъэнхэр ары.

хъ а н ы м къ у л ы - къур зы х э т ы р ары. Журналистхэм къафаІотагъ

Семинарым къекІолагъэхэр Іофыгъоу зытегушыІэштхэм нахъ хэшІыкІ фыриІэ хьуным пае зэхэщакІохэм апарашІэу теорием зыфагъэзагъ, нэужым станцием илофшІагъэ нэлуасэ зыфащыгъ.

Теорием ыльэныкыокІэ анахъ анаІэ зытырагъэтыгъэр ІэзэпІэ учреждениехэм лъэу ящыкІагъэр ягъэгъотыгъэным епхыгъэ къыныгъоу мы лъэ-

донорствэм зегъэушъомбгугъэнымкІэ къэралыгъо Программэм Іоф зэришІэрэр, лъыр цыфхэм зэратырэ, ар зэрэуплэкІурэ, нэужым зэралыгъэрэ шІыкІэр, кІэкІэу къэпІон хьумэ, сымаджэм ар хакІэным нэсыфэ рашІылэрэр экІэ.

— Зэрэ Урысыеу къыныгъоу зыхэтым — ІэзэпІэ учреждениехэм ящыкІэгъэ лъым фэдиз зэрамыгъотырэм — тэри

ттиухьагъэп, — еІо лъыр зышахашырэ Адыгэ республикэ станцием иврач шъхьалэу ЦуукІ Малыч. — ТхьамыкІагъохэм, медицинэ ІэпыІэгъу зэрагъэгъотын фаехэм тхьаумафи, мэфэкІи яІэп — лъыр мафэ къэс ящыкІагъ. Зышышъумыгъэгъупш, непэ цыфгорэм ишыІэныгъэ къэжъугъэнэжыын шъулъэкІыгъэмэ, неущ шъори зыгорэ ІэпыІэгъу кышыуфэхъужышт.

Семинарым хэлэжыагъэхэм врач шъхьалэм къаригъэлъэгъугъ станцием оборудованиеу чІэтыр, Іоф зэришІэрэр къафиІотагъ, упчІэхэм яджэуап къаритыжыгъ.

Ермэлыкьым шъукъетэгъэблагъэ

Адыгэ Республикэм экономикэ хэхьоныгъэмкІэ ыкІи сатыумкІэ и Министерствэ Адыгэ Республикэр зызэхашагъэм и Мафэ фэгъэхьыгъэ **республикэ ермэлыкь 2010-рэ илъэсым чъэпыогъум и 2-м** къалэу Мыекъуапэ шызэхэщэ.

Къалэм шыпсэххэрэмрэ ихьакІэхэмрэ гъомылэпхъэ ыкІи мыгъомылэпхъэ товар лъэпкэ зэфэшъхьафхэр ащэфын алъэкІышт.

Ермэлыкьым хэлэжыанхэу рагъэблагъэх Адыгэ Республикэм ипромышленнэ ыкІи имэкъумэщ предприятияхэр, фермер ыкІи унэе ІэпыІэгъу хьызмэтшІапІэхэр, сатыумрэ общественнэ гъэшхэнымрэ япредприятиехэр, унэе предпринимательхэр.

Ермэлыкьыр урамхэу Краснооктябрьскэмрэ Советскэмрэ ащыкІошт сыхьатыр **8.00-м кышыгъэжыагъэу 14.00-м нэс** Іоф ышІэшт.

Общественнэ лыплэкёо коммиссиехэм ахэтыштхэмкIэ кандидатурэхэм якъэгъэлыгъон зэраублагъэм фэгъэхьыгъэу Общественнэ палатэм исекретарь макъэ къегъэлу

Урысые, межрегиональнэ, регион общественнэ объединениехэм апаи

Федеральнэ законэу N 76-р зытетэу «Шъхьафитынчъэу зыщалагъэхэм ачIэс цыфхэм яфитыныгъэхэм амыукохэм общественностыр зэрэлыплъэрэм ыкIи шъхьафитынчъэу зыщалагъэхэм ачIэсхэм IэпыIэгъу ятыгъэным яхьыллагъ» зыфилоу 2008-рэ илээсым мэжыуогъум и 10-м аштагъэм тегъэпсыхьагъэу 2010-рэ илээсым Юныгъом и 1-м кышчыублагъэу Урысые Федерацием ирегион 50-мэ общественнэ лыплэкёо коммиссиехэм ахэтыштхэмкIэ кандидатурэхэм якъэгъэлыгъон зэраублагъэмкIэ макъэ къэсэгъэлу.

Общественнэ объединениехэм игъо афэсэлъэгъу общественнэ лыплэкёо коммиссиехэм ахэтыштхэмкIэ кандидатурэхэм якъэгъэлыгъон хэлэжъэнхъу ыкIи Урысые Федерацием и Общественнэ палатэ исекретарэу Е. П. Велиховым ыцIэкIэ лъэлу тхылъ мэфэ 60-м кыкIоцI арагъэхьынэу, джаш фэдэу федеральнэ законым кыдилыгътэрэ нэмыкI документхэри ащ гъусэ фашIынхъу.

Урысые Федерацием ирегионхэм яспискэу общественнэ лыплэкёо коммиссиехэм ахэтыштхэмкIэ кандидатурэхэм якъэгъэлыгъон зыщалаблагъэхэр:

Гупчэ федеральнэ округыр

1. Белгородскэ хэкур
2. Брянскэ хэкур
3. Владимирскэ хэкур
4. Воронеж хэкур
5. Ивановскэ хэкур
6. Липецкэ хэкур

7. Костромской хэкур
8. Курскэ хэкур
9. Орловскэ хэкур
10. Московскэ хэкур
11. Тамбовскэ хэкур
12. Тверскэ хэкур
13. Тульскэ хэкур
14. кь. Москва

Темыр-КъохъэпIэ федеральнэ округыр

15. Республикэу Коми
16. кь. Санкт-Петербург
17. Мурманскэ хэкур
18. Псковскэ хэкур

Къыблэ федеральнэ округыр

19. Адыгэ Республикэр
20. Краснодар краир
21. Ростов хэкур

Темыр-Кавказ федеральнэ округыр

22. Дагъыстан Республикэр
23. Республикэу Ингушеттиер
24. Къэбартэ-Бэлыкъар Республикэр
25. Чэчэн Республикэр

Приволжскэ федеральнэ округыр

26. Республикэу Башкортостан
27. Республикэу Марий Эл
28. Республикэу Мордовииер
29. Республикэу Татарстан
30. Чуваш Республикэр — Чувашииер
31. Пермскэ краир

32. Кировскэ хэкур
33. Нижегородскэ хэкур
34. Пензенскэ хэкур
35. Самарскэ хэкур
36. Ульяновскэ хэкур

Урал федеральнэ округыр

37. Свердловскэ хэкур
38. Тюмень хэкур
39. Челябинскэ хэкур
40. Ханты-Мансийскэ автоном округыр — Югра
41. Ямало-Ненецкэ автоном округыр

Сыбыр федеральнэ округыр

42. Республикэу Тыва
43. Республикэу Хакасиер
44. Алтай краир
45. Красноярскэ краир
46. Забайкальскэ краир
47. Иркутскэ хэкур
48. Новосибирскэ хэкур
49. Омскэ хэкур
50. Томскэ хэкур

Урысые Федерацием исубъектхэм яобщественнэ лыплэкёо коммиссиехэр гъэпсыгъэ зэрэхъуштхэ шыкIэм фэгъэхьыгъэ къэбарыр Урысые Федерацием и Общественнэ палатэ исайт ит: <http://www.oprt.ru/>.

Мыщ фэдэ телефоныкIэ шыукIэупчIэн шыу-лъэкIышт: 8(495) 251-33-12.

Урысые Федерацием и Общественнэ палатэ исекретарэу Е. П. ВЕЛИХОВ

Муниципальнэ образованиеу «Къалэу Мыекъуапэ» ипашэу М. Н. Черниченкэм фэкIо

Муниципальнэ образованиеу «Къалэу Мыекъуапэ» иадминистрация ИэнатIэхэр шызылыгъэхэм ыкIи гъэзетэу «Майкопские новости» зыфилоуэм иредакция цыфхэм зэрар ямыхыгъэным епхыгъэ фитыныгъэу ялэхэр зэраукъуагъэхэм фэгъэхьыгъэ кIэху Зэфэхьысыжъ

Адыгэ Республикэм цыфым ифитыныгъэхэмкIэ и Уполномоченнэ граждэнэу М.-м зыкыфигъэзагъ, ащ итхьаусыхэ тхылъ зыфэгъэхьыгъэр муниципальнэ образованиеу «Къалэу Мыекъуапэ» иадминистрация ИэнатIэхэр шызылыгъ цыфхэм ыкIи гъэзетэу «Майкопские новости» зыфилоуэм иредакция язекIуакI ары. Къэбар жъугъэм иамал (гъэзетэу «Майкопские новости» зыфилоуэм) кыхиутыгъ административнэ пшъэдэкIыжъ ащ зэрэагъэхьыгъэм фэгъэхьыгъэу.

Тхьаусыхэ тхылъым епхыгъэу цыфым ифитыныгъэхэмкIэ УполномоченнэуплэкIунэу зэхищэгъэм нафэ кызырришлыгъэхэмкIэ, материалхэу «Хабзэу шыIэм кыдилыгътэрэ лъэныкыохэр зэраукъуагъэхэм пае тазыр атыралъхьагъ» зыфилохэу «Майкопские новости» зыфилоуэм 2010-рэ илээсым мэжыуогъум и 25-м иномерхэу 132 — 133-м (4432 — 4433), 2010-рэ илээсым бэдзэогъум и 9-м иномерхэу 144 — 145-м (4444 — 4445) кыхаутыгъэхэм административнэ пшъэдэкIыжъ зыхьынэу агъэнэфагъэхэм алъэкъуацIэхэр, ацIэхэр, ятацIэхэр, чIыпIэу Iоф зыщашIэрэр, IэнатIэу алыгъхэр къащалох. А материалхэм нафэ кызыррашIырэмкIэ, муниципальнэ образованиеу «Къалэу Мыекъуапэ» иадминистративнэ коммиссия а къэбарыр къалэкIыгъэхьагъ.

Федеральнэ законэу N 152-р зытетэу «О персональных данных» зыфилоу 2006-рэ илээсым бэдзэогъум и 27-м кыдэкIыгъэм тегъэпсыхьагъэу сыд фэдэ къэбарэу физическэ лицэм епхыгъэр, мыщ кыхеубытэх ыльэкъуацIэ, ыцIэ, ятацIэ, мазу, илээсэу кызыхьугъэр, чIыпIэу зышыпсэурэр, иунагъокIэ мылькоу иIэр, гъэсэныгъэу зэригъэгъотыгъэр, сэнэхьагъэу зэрылажъэрэр, хахъоу фэхьухэрэр — ежъ граждэныным ышъхьэкIэ иданнэхэу зэрэщытхэр.

Урысые Федерацием и Президент и Указэу N 188-р зытетэу «Об утверждении перечня сведений конфиденциального характера» зыфилоу 1997-рэ илээсым гъэтхэпэм и 6-м кыдэкIыгъэм, джаш фэдэу ыпшъэкIэ зигугъу къэтшыгъэу Законым атегъэпсыхьагъэу цыфым ышъхьэ фэгъэхьыгъэ къэбарыр ежъ цыфэу

агъэмысэрэм ишIэ хэмылгъэу е ащ епхыгъэ нэмыкI унашъо горэ шымыIэу цыфхэм алъагъэIэсынэу щытэп.

Тхьаусыхэ тхылъэу бзылфыгъэм къаригъэхьыгъэм зыхэплъэхэм зэрагъэунэфыгъэмкIэ, гъэзетэу «Майкопские новости» зыфилоуэм кырагъэхьыгъэ цыфхэу административнэ пшъэдэкIыжъ зэрагъэхьыгъэхэм яхьылIэгъэ къэбарыр зэкIэ (ыпшъэкIэ кызырэтIуагъэу, зышъхьашыгъу кыпхынэу шымытхэр) цыф жъугъэхэм алъагъэIэсыгъ, ежъ административнэ пшъэдэкIыжъ зэрагъэхьыгъэхэр ащкIэ Изын къарамытэу фитыгъэхэп ащ фэдэу зеклонхэу.

ПшъэдэкIыжъ зыхьыгъэхэм афэгъэхьыгъэ къэбарыр тхыгъэу ежъ ашъхьэкIэ алэклагъэхьагъэп муниципальнэ образованиеу «Къалэу Мыекъуапэ» иадминистрация ИэнатIэхэр шызылыгъэхэм ыкIи гъэзетэу «Майкопские новости» иредакция. А пстэуи уакыпкырыкIыгъэ зэфэхьысыжъ пшIын хъумэ, мары укызыфаклорэр: муниципальнэ образованием иадминистрация пэшэ ИэнатIэхэр шызылыгъэхэм зигугъу къэтшыгъэу гъэзетым иредакция цыфым ифитыныгъэхэр аукуагъэх.

Тхьаусыхэ тхылъым епхыгъэуплэкIуным нафэ кызырэщыхьыгъэхэмкIэ, муниципальнэ образованиеу «Къалэу Мыекъуапэ» иадминистрация ипашэ административнэ пшъэдэкIыжъ зэрагъэхьыгъэ цыфхэм афэгъэхьыгъэ къэбарыр кыхаутынэу унашъо ышIыгъэп, а IофыгъохэмкIэ муниципальнэ акт гъэнэфагъи аштагъэу щытэп. Гъэзетэу «Майкопские новости» кыхиутыгъэ къэбарэу нэгырэ пэпчъ фэгъэхьыгъэу щытыр кыIэкIэзыгъэхьагъэр муниципальнэ образованиеу «Къалэу Мыекъуапэ» иадминистрация иотделэу ЖКХ-м и ГъэIорышIапIэ къалэхэм санитариемкIэ азытет фэгъэзагъэм иIофышIэхэр арых, ащкIэ унашъо афэзышIыгъэр муниципальнэ образованиеу «Къалэу Мыекъуапэ» ипашэ игуадзэхэм ащыщ. ИэнатIэ зылыгъэхэм джаш тетэу цыфыбэмэ яфитыныгъэхэр аукуагъэх. Урысыем и Конституция ия 23-рэ статья кызыррилоуэмкIэ, хэти фитыныгъэ иI ежъ

ищыIэныгъэу, ышъхьэ япхыгъэ къэбарым ышъхьашыгъу кырымыхынэу, ащ пэшIуекIоу зекIохэрэм, Урысые Федерацием изаконодательствэ телытагъэу граждан, административнэ ыкIи уголовнэ пшъэдэкIыжъ арагъэхьы.

Урысые Федерацием и Конституция ыкIи Адыгэ Республикэм и Законэу N 148-р зытетэу «Адыгэ Республикэм цыфым ифитыныгъэхэмкIэ и Уполномоченнэ ехьыллагъ» зыфилоу 2008-рэ илээсым мэзаем и 13-м кыдэкIыгъэм ия 16-рэ статья сакыпкырыкIыгъэ, цыфым ышъхьэкIэ епхыгъэ къэбарым Iоф дашIэ зыхьукIэ, ащ ифитыныгъэхэмрэ ишъхьафитыныгъэхэмрэ къэухъумэгъэнхэм пае игъоу афэсэлъэгъу:

1. Муниципальнэ образованиеу «Къалэу Мыекъуапэ» иадминистрация ИэнатIэхэр шызылыгъэхэм административнэ пшъэдэкIыжъ зэрагъэхьынэу щыт цыфхэм ашъхьэкIэ якъэбар, тхыгъэу ащ кызыррезэгъыхэрэмкIэ тхылъ гъэнэфагъэ къалэклагъэхьагъэу шымытмэ, къэбар жъугъэм иамалхэмкIэ къахарамыгъэутынэу.

2. Гъэзетэу «Майкопские новости» иредактор шъхьалэ административнэ пшъэдэкIыжъ зэрагъэхьынэу щыт цыфхэм ашъхьэкIэ якъэбар, тхыгъэу ащ кызыррезэгъыхэрэмкIэ тхылъ гъэнэфагъэ къалэклагъэхьагъэу шымытмэ, кыхаримыгъэутынэу.

Муниципальнэ образованиеу «Къалэу Мыекъуапэ» иадминистрация игъоу фэсэлъэгъу цыфхэм яфитыныгъэхэр зэраукъуагъэхэм фэгъэхьыгъэ дисциплинарнэ пщыныжъым ехьыллагъэу служебнэ зэхэфын зэхышэну.

Мы Зэфэхьысыжъым ихэплэн фэхьугъэ кIэхухэм ыкIи цыфхэм яфитыныгъэхэр зыпкэ игъэуцожьыгъэнхэмкIэ Iофтхьабзэхэу зэрахьагъэхэм афэгъэхьыгъэ къэбарыр Законым кыдилыгътэрэ пIалъэм кыкIоцI кытлыгъэIэсыжьынэу.

Адыгэ Республикэм цыфым ифитыныгъэхэмкIэ и Уполномоченнэу А. Я. ОСОКИН

кь. Мыекъуапэ, шышъхьэIум и 19, 2010-рэ илээс

СИ УНИВЕРСИТЕТ

Гукъэкълъжхэр мафэмрэ чэщымрэ афэдэхэу зэфэшхьафых — гур къыдащаеу псынклэ-нэфынэх, гури раутэхэу хьылъэ-чэфынчэх. Сэ сигукъэкълъжхэр сиклэлэгъу лъагъомэ къащехъэхэщ, гушлуагъуи гуклаи схагъуатэзэ, сигъогу-гугъаплэхэр къыздагощы...

Сиклэлэгъу-студентыгъо илъэхсэр непэ фэдэу сыгу къэкълъжхэзэ, зэуж-зэлъыкloxэу сынэгъу клэкълъжых. Ахэр зытефагъэхэр блэкълъгъэ лэшлэгъум ыгузэгъу илъэхсэр арых. Ятлонэр дунэе ззошхом теклоньгъэр къыщыдзыхыгъэ хэгъэгум игъэхъгъэ гушлуафэмэ тахэтэу зэоклэзыж фэныкьоньгъэхэр зэхатшлэщтыгъэхэми, тызкълъхъопсыщтыгъэ гугъэхэм тышагъагъэу тыпсэуштыгъэ, теджэщтыгъэ. Ныбжыкълэгъури жьыгъори, насыпышлуагъэри насыпынчъагъэри зизэфэдэ шылэныгъэр хэткли зэдытиягъ. Непэрэ лъэхъаным ищыгъын дэхэ зэфэшхьафхэмклэ тымыгъэкларэкларгъагъэми, тымынацлоу, нахышлум тыклэхъопсызэ, тигъашлэ лъыдгъэкларэщтыгъэ, тыпсэлъы-хъоштыгъэ, нысашэхэми тахэ-тыщтыгъэ, хъадэгъэ-нэшхъэ-игъохэри зэдэгъоштыгъэх.

Сыгу къэкълъжхэр илъэхсэр къыныгъэхэми, сыныбжыкларгъэти, сынасыпышлуагъ, сигъашлэ ар ианах лъэхъанэ тхъэгъуагъ! Цыф шылэныгъэр гъэшлэгъонэу зэхэлъ зыфалорэр шыпкы: сэ мы университетым сыщеджагъэп, ау сызычлэсыгъэ Адыгэ клэлэгъэдждэ училищымрэ илъэситлу клэлэгъэдждэ институтымрэ зы урам тетыгъэх. Зы урам къодыеп, зэпчылнагъэхэу, якълэлпчъэ дэхъагъухэр зэпэлутыгъэх. Тиклассмэ уарышлэм, институтым иклассхэр плъэгъуштыгъэх. Ары паклош, тиеджэгъумэ къадэфэрэ зыгъэпсэфыгъо охгъэ клэкълхэр зэтефэщтыгъэх. Джа такыкхэм тызэфачъэ тызэхъачыжыштыгъэ. Мэфэ еджэгъур зытыухыклэ, тидесэ-зэгъэшлэхэм ауж, шэдждгъо ужжэм адэж педучилищымрэ институтымрэ ащеджэхэрэм ащышхэр зэхэзышхэн спортивнэ Иоф зэдытилагъ. Сиклэлэгъгъэм къыщегъэжъагъэу сэ спортым сыфэшэгъагъ, джы къызнэсыгъэми ащ фэгъэхъыгъэ зэнэкъокъу гори блэзгъэ-кырэп. Волейболыр, баскетболыр, футболыр сиклэсагъэх, апэрэм анах сыфэшэгъагъ. Клэкълэу къэплон хъумэ, педучилищымрэ институтымрэ язэхэт волейболнэ куп сыхэтэгъ. Сызышлэрэмэ волейбол уешлэ-нымклэ уцылкы къысэзылонхэр къыхэкълыхэкълэ мэхъу, ау къадзыгъэ плырагур сэ къэзгъэ-уцуным, сеткэм шхъапыры-укълыштым ар лэрыфэгъоу фы-дэдзыгъэным сыфэлэзагъ. Джа лъэхъаным институтым шеджэщтыгъэ, ыужым журналист хъуныш, хэку гъэзэгъу «Адыгейская правдэ» иредактор хъушт Христофор Баладжияни къытхэтэгъ. Физкультурэмклэ тезыгъаджэщтыгъэ Борис Енокович Дарпинян шлуклэ сыгу къэкълъжызэ, волейбол ешлэкло купым, непэ псаухэри мыпсэ-ужхэри зыщысымыгъэгъушхэ-хэу, мызэу-мытлоу Мыекъуапэ тызэричемпионыгъэри, волей-

болымклэ апэрэ разряд зэрэти-лагъэри къэсэтхыжы.

Спортым изакъоп педучилищымрэ клэлэгъэдждэ институтымрэ зэфэзышхэ-ззыпхыштыгъэр: апшхэрэ курсхэм арысхэм тиеджаплэ къызаухкълэ, тые фэдэу тлыгъэщтыгъэ илъэситлу клэлэгъэдждэ институтым члэхъагъэхэу тигъэмэфэ зыгъэ-псэфыгъо уж бэмэ талуклэ-жыштыгъэ, тафэгъушлэщтыгъэ. Тиучилищэ къытхылъхэрэ клэлэгъэдждэ сэнэхъатым даклоу тиеджаплэрэ институ-тымрэ ачлэ ныбжыкълэхэр зэ-пблагъэ зышлэщтыгъэ зы Иоф джыри тазыфагу дэлъыгъ. Заом ыпэкклэ типедучилищэ къэзыухыгъэ Андырхъое Хъусен клэшаклоу зыфэхъуыгъэ Лигитатурнэ кружокыр ащ шы-зэхышхэагъ. Мы кружокым ышлэ хъарыф инклэ зыклэстхы-рэмклэ сыхэукъорэп: литерату-рэр шлу зылыгъухэрэ, сэ сфэ-дэхэу тхэныр езыхъажыгъэ ныбжыкълэхэмклэ ар лъэгъо мэфэгъ. Хъаткыо Ахъмэд игуп-шысэмэ къахэтэджыкыгъэ Ли-тературнэ кружокым гуклэ псэкли тызыпблэгъэгъэ клэлэ-егъэдждэ институтым члэс нэб-гырэ заули къыддыхэтыгъ. Усэ, рассказ, статья тхынхэм ада-клоу тизэхэшыклэ къуыбытырэ литературэ Иофыгъэмэ игъэ-клотыгъэу татэгъушлэщтыгъэ. Адыгэ, урыс литературэмэ къатыгъэ тхылъхэм ягугъу тшыштыгъэ, къыдэкълыгъэ тхылъыклэхэм тяджэжыгъэ, тиеплъыклэхэр кружокым шы-зэфэтхысыжыштыгъэх. Клэрэщэ Тембот, Пэрэныкыо Мурат, Лъэустэн Юсыф, Кэс-тэнэ Дмитрий афэдэ адыгэ тхаклохэр къедгъэблагъэщты-гъэх, тикружок хэтхэм къы-рахыылэгъэ тхыгъэхэр, плы-рыгъи шырытыгъи къытхафэ-зэ, зэхэтфыштыгъэх, тызэрэгъэ-сэжыштыгъэ. Сианэрэ усэ «чъэпхыгъэу» 1945-рэ илъэ-сым, Теклоныгъэр къызышхыда-хыгъэ мафэм стхыгъэми, ащ ыуж къыклэлыклогъэ поэмэу «Цыф лъэшхэми», нэмыклэ тхыгъэ пчъагъэхэми щатэгъ-шылагъэх. Сиакылы зытемы-фэщтыгъэ Иоклэ-шылкълэ гъэ-псыклэхэми гу лъысагъэтагъ, утхэным илэшлугъэ-дыджыгъи, ищытхыгъэ-пщыллыныгъи апэ-рзу педучилищымрэ клэлэ-егъэдждэ институтымрэ я Лите-ратурнэ кружок къышысфугагъ: ишлуагъэ къысэмыкълыгъэмэ, иягъэ къысэкълыгъэп, ар лъэп-сэшлэ сфэхъуыгъэу сишылэныгъэ къышхэсэхъагъ. Джащ фэдэ литературэ Иофхэмклэ тызыгъэ-гъуазыштыгъэр, шылаклэм ты-фэзыплуштыгъэ-тыфэзылэжы-щтыгъэр ным фэдэу тлыгъэ-щтыгъэ, шлу тлыгъуштыгъэ, адыгабзэмрэ литературэмрэкклэ тиклэлэгъэджджэгъэу Хъаглэнэ Айшэт ары.

Унагъо зышлэрэри игъоры-гъоу бынкълэ мэбагъо, лэкъо лъапсэм зырегъэдзы. Къолэб-зыу щырхэри, игъо къызысыклэ,

набгъом ебыбыкълыхэщ, дуна-им хэбыбэх. Гуахъомрэ гу-клаемрэ зыщызэгольхэу, зима-фэрэ зичэщрэ, зифабэрэ зи-чылэрэ, зигъэбжыурэ зиогъу-рэ зыщызэкълэлыклогъэрэ дуна-им ишылэныгъэ зы чыплэ иты-рэп, гуклэгъунчъэу уахътэри лъэкларэ, зэшлэшлэгъэ-зэго-уагъэхэми къафызэплъэкларэп. Ау укызырэхъухъэгъэ унэр, укызыдэхъухъэгъэ чылэр, шлэныгъэ-гъэсэныгъэ зыщыб-гъотыгъэ еджаплэр, ар зыдэт къалэр тыдэ ушылэми — ола-жыми, дзэм къулыкъу шы-охыми, институтым ушеджэ-ми — гум илъэу уафэзэщызэ, якъэбар зэбгъашлэ пшоигъоу къызыдеохъагъ.

Адыгэ клэлэгъэдждэ училищыр къызысыухыгъэ илъэсым Москва дэт Литературнэ ин-ститутым сычлэхъагъэу сы-щеджэщтыгъэми, педучилищым къызычлэсыгъэхэм якъэ-бар зэсымыгъашлэу, саклэмы-упчлэу уахътэ къыхэкълышты-гъэп. Сигупсэ Унэхэр — педу-чилищымрэ клэлэгъэдждэ ин-ститутымрэ — сыгу икълышты-гъэхэп.

Шылэныгъэр лъэкларэ, зэо-клэзыж хэгъэгуми мафэ къэ-си зеужыжы, ицылфхэм ты-гъуасэ ямылагъэр непэ агъоты, янеуш гугъэ шегъалэх. Адыгэ клэлэгъэдждэ училищым Ан-дырхъое Хъусен ышлэ фаусы, Мыекъопэ илъэситлу клэлэгъэ-дждэ институтыр факультет зэфэшхьафхэр зышхэ, илъэси-плэ узыщеджэщт Адыгэ клэлэ-егъэдждэ институт мэхъу, Кон-стантин Александрович Нови-ковыр ректорэу фашы. А лъэхъаным сэри Литературнэ институтыр къэсыухыгъэу сыкъызыкължыкълэ, силэжъэн Иофклэ къысатыгъэ тхылъыплэ-лэушлэу сфэгъэу КПСС-м и Адыгэ хэку комитет сэкло, ащ ияшхэнэрэ секретарэу Яклэко Абдулах сылокклэ, ащ ыужыклэ пединститутым ректор гуадзэу фашыштым, етланэ ректор хъуштым, олэжыфэ ныб-джэгъу нахъыж къысфэхъу-штым, псэуфэклэ сызымыгъэ-гъошэщтым, сэри шхъэкклэфэ-ныгъэ-уасэ зыфэсшлэштым ишлуагъэ къысегъэклэ — хэку гъэзэгъэу «Социалистическэ Адыгейм» Иоф шысшлэнэу сегъагло. Ар зыхъуыгъэм илъэс заулэ тешлагъэу, Адыгэ клэлэгъэдждэ институтым рек-торэу Яклэко Абдулах ты-рагъахэ. Ар зипащэ хъугъэ апшхэрэ еджаплэм къэралы-гъуацлэр фагъэшхуашэ, ифа-культетхэм илъэс еджэгъу къэ-си ахэхъо: адыгабзэмрэ лите-ратурэмрэ, инджылызыбзэм, французыбзэм, нэмыцыбзэм язэгъэшлэн апыллышхэ факультетхэр, кафедрэхэр, нэмыклхэр зэхашхэ, студентхэр зыщеджэ-щтхэ корпусхэр, зычлэсышхэ общежитиехэр зэлыгъэклоты-гъэхэу ашых. Зэгорэм унэ зэ-тетитлу закъо нахъ мыхъушты-гъэ институтыр урамшлэ хъаб-

лэр зэлыуытыгъэу къалэм къы-хэтэджыкълэ, ащ Гагариным ышлэ зыхъырэ урамыбгъум тет спортивнэ залыр, Гоголым иурамыбгъуклэ нэбгырэ шэ пчъагъэ зычлэфэрэ унэу студент-мэ япчыхъэзэхъэхэ-гъэпсэ-фыгъо чэфхэр зышагъаглохэр-рэр, научнэ-практическэ конфе-ренциехэр зыщызэхашхэрэр къызыгоуцожьхэкклэ, Адыгэ къэралыгъо клэлэгъэдждэ ин-ститутым итеплэзэ инырэ идэ-хагъэрэ укъагъэгъушхо. Ащ къыгот хъаблэм щызэхэт обще-житие унэ зэтет лъагъэхэр къы-зыдэплэтытэкклэ, студент къэлэ цыкълуклэ уеджэмэ ухэукъо-щтэп. Ахэм альпэсэ зыгъэтлы-лыгъэ Яклэко Абдулах фило-софиемклэ докторэу зэрэшы-тыгъэм даклоу, псэолэзшлэ уеджэныр тефэ. Яклэко Абду-лах лылушыгъ, цыфышлугъ, Хэгъэгъу ззошхом лыгъэ шы-зэрехъагъ, тыркыо хылыты те-лэу къыхэкълыжыгъ. Ащ игуклэгъурэ ишлушлэрэ зэголь-хэу псэуштыгъэ, чэфылагъ, сэ-мэркъэу дахэр иклэсагъ, ады-гэ къашхуаглэм фэлэпэлэсагъ, шахмат ешлэри шлу ылыгъу-штыгъ, ежыри гуклэ тхъэзэ, ори узыдыгъатхъэу шхышты-гъэ. Джащ фэдэ цыфэу ригъэ-джэгъэ, ыплугъэ-ылыжыгъэмэ, иныбджэгъумэ ар агу къынагъ. Сэри ащ ишлушлагъэхэр зы-щызгъэгъушхэрэп.

Адыгэ хэкум бзэмрэ тари-хымыр апылэ научнэ-ушэты-плэ институт илагъэми, адыгэ шлэныгъэлэжыным лъапсэ фэхъуыгъэр, лъызыгъэклотэгъэ-зезыгъэгъушхэмбгъуыгъэр Ады-гэ къэралыгъо клэлэгъэдждэ институтыр ары. Илъэс пчъа-гъэм къыклоцлэ мыщ шлэны-гъэлэжэ зэмылэуужыгъуабэ — кандидатхэр, доцентхэр, док-торхэр, профессорхэр, акаде-микхэр — къычлэтеджэгъэх. Ахэм ащышхы Клэрэщэр, Бо-выкина, Шхъэлахъор, Да-урыр, Тыур, Къуныжы, Блэ-гъожы, Шъаукъор, Беда-нэкъор, Курыжы, Шашлэр, Шибинская, Лъэпцлэрышэр, Цуамыкъор, Клэрымытыр, Шхъапацэр, Бырсыры, Афэ-шлыжы, Хъуаклор, Мамый унагъор, Шэуджэныр, Шорэр, Бузарэ зэххэр, Нэгъуцур, Шыкълуштыр, Волкодавыр, Шумафэр, Пэнэшъур, Шыб-зыхъур, Коблыр, нэмыкълэбэри.

Кобл Якъубэ игъэхъагъэмэ ащымыгъуазэ тыхэгъэу исэп-штын. Спортымклэ, анахъэу самбэмклэ, дзюдомклэ иклэлэ-плугъэ пчъагъэ дунаим шызэ-лэшагъэ, Адыгэ къэралыгъо клэлэгъэдждэ институтым ышлэ чыжыгъу агъэлугъ. Ахэми тары-гушхэзэ, ацлэ къеслон: Невзо-ровыр, Гостэкъор, Хъапаер, Емыжыр, Лъэцлэры, Хъаса-нэкъор, нэмыкълэбэри. Ахэм афэдэхэр зэрэтилэхэм сигъэгъу-хоти ары мы усэри сзыгъэт-хыгъэр: «Бгырыпх шхъуан-тлэр, бгырыпх плыжыыр, лъэбгъу едзыныр, батыр

лабэр, зэндэ уджыр, пчэгъу ип-шыжыыр, теклоныгъэр — джары самбэр!»

Адыгэ къэралыгъо клэлэ-егъэдждэ институтыр универси-тет зыщыхъуыгъэ лъэхъаным ащ иректорыгъэу джырэблагъэ зидунае зыхъожыгъэ Хъу-тыжы Кимэ игугъу къэсымы-шлымэ, сыгуклэ сызыфэрэзэ-жышхтэп. Кимэ нэлъасэ къы-зысфэхъум, Адыгэ клэлэгъэ-дждэ институтым шеджэщты-гъэ, сэ ашыгъум хэку гъэзетым Иоф шысшлэщтыгъ. Иапэрэ усэхэу къысыхыылэгъагъэхэр гъэзетым къыхэсыуыгъагъэх. «Шу шлэ, псым хадз» зыфалорэ адыгэ гушылэжыым илушыгъэ-шлушлагъэ гукъэкълъж горэм-клэ къэсыушыхъаты сшлоигъу: Адыгэ къэралыгъо университе-тым иректорэу Хъутлыжы Кимэ мафэ горэм зыкъысфэ-гъэклэагъ: «Университетым уитхэкклэ-гъэпсыклэ, ащклэ ама-лэу къызфэгъэгъедэхэрэр ор-орэу студентмэ шябгъэшлэнэу сыфай». Ащ фэдэ шлушлэ Иофым «хъау» елолэгъуагъэти, сыкъэ-зэгъыгъ. Ректорым иунашбоклэ и.о.профессорышлэр къысфа-усыгъэу университетым ифи-лолог-студентхэр илъэс псаум езгъэджагъэх. Джа мэфэ-уахъ-тэхэр насыпышлуагъэклэ зыфэс-лэгъэужыжыхэзэ, ренэу сыгу къэкълъжыжы.

Шыфым игукъэкълъж-тхъа-гъо пелэн горэ джыри къаутуп-шысыгъэу сшлэрэп. Джары-штын Адыгэ къэралыгъо уни-верситетым инепэрэ ректорэу, шлэныгъэм и Академиеклэ узэ-джэмэ хъушт еджаплэм къы-гъэшлэгъэ иилгъэс 70-м игъэмэ-фэклэны зыпшхэ дэклэры, игъэ-хъэгъэ инхэм джыри ахэзыгъэ-хъорэ, акылыгъэ дырилэу бгъу пстэумклэ ахэр лъызыгъэ-клотэрэ Хъунэгъо Рэщыдэ уни-верситетым игъэшлэгъэ докто-рышлэр къысфаригъэуи, ащ епэсыгъэ шыгъын-мантиер къысшилэзэ зэхъум, мы сигукъэ-кълъжхэр арых гурэ псэрэклэ сызыгъэфабэу сшхъэ къыше-клокълэжхэр. Адыгэмэ, тирес-публикэ шыпсэурэ цыфхэм уряпэрэ университетыш, **си Университетклэ** сыуаджзэ, титхэкклэ тлоклэм къехъоу укъэ-зыухыгъэми, укъэзымыухы-гъэу шлу узылыгъэурэми ацлэ-клэ, джыдэдэм ебгъаджэхэу уимэфэклэ къыблэзыгошхэрэ ацлэклэ, тапэкли шеджэн гухэлъ зылэхэм ацлэклэ, Советскэ Со-юзыштыгъэми, Урысы Феде-рациеми, нэмыклэ чыплэхэми ашыпсэухэу клэлэгъэдждэ сэнэ-хъат зэптыгъэмэ ацлэклэ «Тхъа-уегъэпсэу!» осэлэ, убэгъэшлэ-гъэбжыгъунэу сыпфэхъошху.

МЭЩБЭШЭ Исхъакъ.
Адыгейм, Къэбэртэ-Бэлыкъарым, Къэрэщэ-Шэрджэсым янаорднэ тхакълэ, СССР-мрэ Урысы-емрэ я Къэралыгъо пре-миехэм ялауреат, Адыгэ къэралыгъо университе-тым идоктор гъэшлуагъ.

ТИГУМЭКИХЭР ШЪХЪЭИХЫГЪЭУ

Аужырэ лъэхъаным гумэ-кыгъоу тильэпкъ ыпашъхэ кыиуцагъэхэм ащыц ешъо-ныр. Ащ фэгъэхыгъэ тхыгъэу «Лъапсэу илэр ары шыгъэзы-егъэн фаер» зыфилорэр тигъэ-зет кызышыгъэу (шышъ-хъэлум и 18-м), Стлашъу Юрэ телефонмкIэ кысфытеуи статьям ишлэш кырилолагъ, ежъ а юфым еплъыкIэу фы-рилэм, хэкIыплэу ыльэгъухэрэм тащигъэгозагъ. Шъорышлы-гъэ хэмылэу, ыгу кыделэу, гумэкыгъоу зигугъу тшIырэм ар бэрэ зэрегупшысэрэр нафэ кытфэхъугъ а тызэрэздэгъу-щылэгъэ тIэкIум. Арыти, гъэ-зет нэкIубгъом джыри ар щылъыдгъэкIуатэмэ, цыфхэр ащ игупшысэхэм ащыдгъэ-гъуазэхэмэ, тигъэзетеджэхэм яшлэши ахэм къаралолэнэу тыгугъагъ. Сыда плэмэ, ады-гэхэм зэралоу, «Бэр зэдэлэмэ, чIыри аIэты», юф зыдапшIэрэр зэпхъокIыи плъэкIыи тшIошIы.

— Ешъоным зиушъомбгъу-ным лъапсэу илэм фэгъэхы-гъэу, — ело Юрэ, — шIэны-гъэлэжъхэм алыгъэ цыфхэр ащ щыушъомбгъунахэм пае экономи-кэм зыкъегъэлэтыгъэныр, соци-альнэу ахэр кызырэрэхъума-гъэхэм хэбгъэхъоныр анахъ юфыгъо шъхъалэхэу. Сэ сыщыф кызырэрэу, ау мы юфым лъэ-шэу сегъэгумэкIышъ, сиеп-лъыкIи шъушыгъэгъэозэн. КъэсэшIэжы сыкIэлэ Iэтахъоу адыгэ чылэм дэс лIыр ешъуа-гъэу урамыи кыитехъаныр емыкIушхоу зэрэщытыгъэр. Джы куп ухэфагъэ хъумэ, бэрэ зэхэхы «Арэп, уадыгэба уемышъоноу?!» алоу. Зэрэху-рэмкIэ, ешъорэ-емышъорэр ара адыгэ кызырэрэпшIэнэу джы щытыр? Ар лъэшэу шъхъало.

Юрэ зэрилыгъэрэмкIэ, адыгэ лъэпкъым ешъоныр кызыхъ-хъагъэр, ащ игугъу ашIэу зы-рагъэжыгъэр Хэгъэгъу зэошхом ыуж. — Илъэси 150-кIэ узэкIэ-Iэбжымэ, — ело тигушылэгъу, — Спенсер ытхыгъ: «Адыгэ лъэпкъым аркыры, тугыныр, кофер ышIэштыгъэхэл...». Ахэр зэримышIэштыгъэхэр дэгъу-гъэнкIи хъун. Ау шIэныгъэр лъэкIуатэ, лъэхъанэхэри, цыф-хэри зэхъокIых. Тарихым кы-хэнагъ лъэпкъэ заулэ аркым еклодылIэпагъэу, «рагъэтхъа-лэу», «огненная вода» аломэ, рагъашъохъэ. Лъэпкъхэри щылэх илъэсшъэ пчъагъэм ешъоныр ахэлэу, ар яшIэ-ныгъэ хэтэу, ау зэрешъошты-ри, зыщешъонхэ фаери якуль-турэ щыц хугъэу, зэрар кы-римыхъу. Медицинем кызыри-лорэмкIэ, шылэх лъэпкъхэр ар-кыры къямыкIуштыу, еклоды-лэнхэ альэкIыштыу.

Мыщ дэжым Юрэ сыгу кыгъэкIыжыгъ Мыекъуапэ щылажъэщтыгъэ психиатрэ гор-рэм гушылэгъу сызыфэхъум кысыллогъагъэр — ижыкIэ кышщегъэжыгъэу шъон пытэ-хэр зымыгъэфедэщтыгъэ цыф лъэпкъым ахэр ишIэныгъэ шIэхэу ыкIи жъугъэу хэты зыхъукIэ, псынIкIэу ащ иягъэ къекIыи, лIэуж пчъагъэмэ зэ-рар арихын зэрилъэкIыштыр. А врачым зэрилыгъэтэщты-гъэмкIэ, адыгэхэри ахэм ащы-щых. Ащ узэгупшысэи хэ-мылэу пфIоштыгъэ.

Аркыры хэмытмэ учэфын, джэгъу шIыи умылэкIыштыгъэ адыгэхэр еплъыхъу зэрэхъугъэр Юрэ щегъэзые ыкIи шъон пы-тэр зыдэщымылэ чIыплэм цы-фыгъэр, дэхагъэр нахъ кы-

Ахэтых цыфхэм обще-ствэм гумэкыгъоу хэлъыр, лъэпкъым ыпашъхэ кыиу-цорэ юфыгъохэр агукIэ куоу зэхашIэу, гушылэ къо-дыеу цымытэу, ахэм язэшIохынкIэ яамал кызы-рихъэу яшIуагъэ къагъэкIон фаеу зыфалъэ-гъуэжъэу. Ахэм янахъыбэм мылкъуи ялэп, IэнэтIэшхуи алыгъэп, ау агукIэ къабзэх, ялэпкъ шIу алъэгъу, шIукIэ ащ игугъу арагъэшIы ашIоигъу. Мы-хэр зэкIэ епхъылэн плъэкIышты Адыгеими, IэкIыб къэралыгъо зэфэшъ-хъафхэми дэгъоу ащашIэрэ сурэтшI-модельерэу, тигъэзет иныбджэгъушIоу Стлашъу Юрэ.

БЭР ЗЭДЕIЭМЭ...

щыбгъэлъэгъон плъэкIышты елыгъэ.

— Мары Америкэм сызэ-кIом, — ело ащ, — адыгэ джэгугитIу сахэтыну хъугъэ. Зы нэбгыри шъон пытэ грамм нэмылэми зыIуигъэфагъэу слъэгъугъэп, ащ емылгыты-гъэу, дахэу мэджэгух, мэхэфых. Джащ фэд Иорданиеми, Тыр-куеми ащыслъэгъугъэ джэгъу-хэр. Арышъ, аркыры хэмытми уджэгъуни, учэфыи плъэкIышты.

Сымыштахэрэр цыфым мафэ къэс аркъ грамм 50 — 100 ришъумэ ишIуагъэ къе-кIыштыгъу зылохэрэр медицхэм зэрахэтхэр ары. Ащ фэдэ еплъыкIэ зилэхэм сяупчIы сшIоигъу: быслымэн диныр зылэжырэ цыфхэу миллиар-дрэ мин 600-рз фэдиз хъухэрэм ахэтба врач, ялэба гъэсагъэхэр? Сыд пае ащ фэдэ зылон ахэм къахэмыкIыра? Цыфым мафэ къэс ыгъэфедэрэм емысэн ыльэкIыштыгъэ. Зыгорэм ылоу зэ-хэхыгъ: «Хъульфыгъэхэм ар-къэу рашъугъэм ыпкъ кы-кIыкIэ бзылфыгъэхэм нэпсэу рагъэхыгъэм а хъульфыгъэхэр хабдзэхэмэ, ытхъалэщтых...».

Ары, ешъоным, наркомани-ем тхъамыклагъоу кызыда-хырэп бэ. Юрэ кызырилоу, заом цыфхэр хэкIуадэх, сэкъат хэхъухъэх, ау ешъоным чIэна-гъэу тигъэшIырэри макIэп. Ешъорэм ежъ ышъхэкIэ зэрар зэрэзрихыжырэим имызакъоу, хэкIырэ сабийхэри мэхъынэх, лIэужыкIэхэри зыдехых. Зэ-рэхъурэмкIэ, зао щымылэу лъэ-пкъы аркым еклодылIэ. Къэ-халъэхэм удахъэмэ, ар нафэ кыпфэхъу.

— Кавказым кыхыгъэ шIэ-ныгъэлэжъхэм, зекIохэм ады-гэ лъэпкъым щыц цыф ешъуагъэу альэгъугъэу къат-хыжыгъэу сшIэрэп, — ело Юрэ. — Шъыпкъэ, ешъошты-гъэх ахэр бахъсымэ, шъуагъэ, ау губгъэн кыпфэзыхын шъонэу щытыгъэхэп ахэр. Ешъоным нэмыкI юф зымылэм дунаим идэхагъы ыльэгъурэп, нэмыкI гупшыси илэп. Бэшэрэбым «исэу» ар ащ «къеплъы», ау дунаишхом щыцэу ыльэгъурэр а Iу цыкIум кыуыбгырэ тIэкIур ары нылэп. Нахъ чы-жъэуи, нахъ куоуи игупшысэ зидзын ыльэкIырэп, иакъыл,

изэхэшIыкI зылылэсырэп мэкIэ дэд.

Тильэпкъ дгъэлъэпIэн, ти-шэн-хабзэхэм уасэ афэтшIын, ахэр къэтыгъумэнхэ зэрэфаем тизэхэшIыкI нэсыным, гушылэ къодыеу цымытэу, тизекIуакIэ-хэмкIэ ар къэдгъэлъэгъоным игъо хъугъэ. ТикIалэхэм непэ адгъэлъэгъурэ гъогур ары неущ зэрыкIоштыхэр. Сыд пае чыжъэу уIэбэн, тиныдэльфыбзэкIэ кыдэкIырэ гъэзет закъом икIэтхэгъу кызысыкIэ, лъэпкъ зэхашIэу тилэр зынэсырэп къэлъагъо. Аркъ бэшэрэбым лъатырэп ашIуабэн, ау лъэп-къым ыбзэ къэзыухъумэрэ, ащ кIэрыпчынуу цымыт гъэзетым лъатыштыр агу пыкIырэп. Адэ сыдэуштыгъэ «сыадыг» плошта? «Сыадыг» плоним ифитыныгъэ уизекIуакIэхэмкIэ, уипсэукIэкIэ къэулэжыи пае.

Ешъоныр тишIэныгъэ нахъ куоу кыыхахъэ къэс, цыраури нахъ лъагэ мэхъу. Мы къасло-хэрэр зыгу римыхъынхэри кыыхэкIыных, ау зытэгъугъэл-пыхъ, плуныгъэм «иеджэплэ-шIоу» щытыгъэ тикъуаджэхэм язытет тежъугъэгупшыс. Ахэм якъэбзагъ ары зыфаслорэр. Чылэм изытет ащ щыпсэурэ пэпчъ ынапэу зэрэщыгъы кыд-гурылоним игъо хъугъэ. Цы-раур къоджэ гупчэм кышыкIэу, урамхэм хэкIыр атетэкъуагъэу, ыгъэкIэхэу... Ащ фэдэ сурэтыр мафэ къэс зыльэгъурэ кIэлэ-цыкIуэхэр сыда зыфэтIуэхэрэр, зыфэдгъасэхэрэр? Сыд пае шIыхъафхэр зэхашэхэмэ, кIэлэ-еджакIохэр, ныбжыкIэу дэхэр кыыхагъэлажъэхэзэ, япсэупIэхэр амыукъэбзыхэра? Бэ амалэу, шIыкIэу щылэр, ау «ар сэ си-ло-фэп, сэц нэмыкI ерэшI» зылорэр нахъыбэшъ, шIоир, цыраур кыттекIох. Цыфым ицIыкIу-гъом кышщегъэжыгъэу культу-рэу хатлъхъэрэм бэ елыты-гъэр.

Ешъоным, наркоманием зы-зэраушъомбгъурэм, унагъо ашIэным, сабийхэр апIунхэм аныбжыкIэ нэсыгъэ кIэлабэ ахэм зэрякIодылIэрэм зыгорэ-уштыгъэ лъэпкъырэ пэуцужыи зэ-рэфаем, непэ амалэу, кIуачIэу щылэр зэкIэ ащ етымыхыплэ-мэ, неущ тызынэсын ыльэкIы-штыр къэшIэгъуаеу зэрэщытым бэрэ игугъу тэшIыи, юф-шIагъэу а гушылэхэр къэзыгъэ-

шъыпкъэжырэп зэрэмакIэр Юрэ лъэшэу гукъао шэхъу. Де-мыгъэштэни плъэкIыштыгъэ ащкIэ.

— Джы тызынэсыгъэмкIэ, — ело Юрэ, — **къуаджэ пэпчъ «комитета» е «совета» зреджэщтыхэр, щызэхэ-щажэмэ дэгъу ешъуакIоу, наркоманэу ахэм адэхэр агъэуыкIэгъэнхэм, язэхэшIыкI къагъэушыным пае.** Хабзэ-ри ахэм Iэпылэгъу афэхъун фае, унашъо горэхэр ахэмкIэ ышIынхэшъ.

Юрэ игушылэхэм узэгупшы-сэн ахэлэ, ау, сэ сишIошIыкIэ, юфыр къэзыгъэхъылыштыр а «комитетхэм», «советхэм» ахэхъащхэм якъыхэхын ары. Нахыжэ Iушхэу шъхэкIафэ зыфашIыхэрэр тикъуаджэхэм адэмысхэм паеп арэуштыгъэ зыкIаслорэр. Джэнджэш сыгу кызыгъахъэрэр лъэпкъым кыкIэхъухъэхэрэм, иныбжы-кIэхэм яплун, ягъэсэн зэкIэми здырялофэу, хэтрэ нахыжыи ылорэр хабзэу зыщыщытыгъэ лъэхъаныр текIыгъэшъ ары. Сыхэукомэ, лъэшэу сигуапэ.

— Илъэс пчъагъэ хъугъэу зы юфыгъо сегъэгумэкIы, — ело тигушылэгъу. — Ари тиныбжыкIэхэр ары зыфэ-гъэхыгъэр. Зыфаслорэр зыго-рэм кызызыхынхэм темы-укIытыхъэхэу гушылэ гомылу-хэр зэфадзыхъу, семчыкыр къалутэкъоу кIали, пшъашъи урамым тетынхэм, паркым дэт тетIысхъэпIэ лъапсэхэр IуаушIоикIынхэм, зыдэщы-сыгъэ чIыплэхэм пивз бэшэрэб нэкIхэр къалуанэнхэм зыпари емыкIу зэрэхамылагъорэр ары. Тикъэлэ гупчэ дэхэным, гуIэтыплэным пае шъолъэгъу Президентым ышIэрэр. Адэ хэтэ ахэм уасэ афэзышIын фаер? Тэ тикъалэ, типсэупIэ тымыгъэлъаплэмэ, тыфэмы-сакъымэ, хэтэ ар зышIэштыр? Ари цыфым икультурэ щыц, культурэм хэшIыкI горэ фы-зилэр, ар зыхэлъыр джаш фэдэ чIыплэхэми къашъэлагъо. Мы юфым фэгъэхыгъэу сэ сызэ-гупшысэрэми шъушыгъэгъэ-зэн. **Игъо хъугъэу сшIошIы «полиция нравов» зыфало-рэм фэдэ тилэным.** Ахэр ти-парк, тикъэлэ урамхэм ащыт-лээгъуштыгъэхэмэ, ишIо-

гъэшхо къэкIоштыгъэ. «Куль-тура поведения» зыфалорэм зыкъэтымыгъэIэты хъуштыгъэ.

Тизэдэгъушылэгъу илъэхъан Юрэ зигугъу кышыгъэ юфы-гъо пэпчъ шъхъафэу, игъэкIо-тыгъэу, гупшысэ хэлъэу узидэ-лэжъэн фэе закIэу щыт, зы гъэ-зет нэкIубгъуи ахэр кышы-плонхэ амал щылэп. Ау сыдэ-уштыгъэ ублэкIын плъэкIына тымышIахэу, тикIэлэцIыкIухэм шIу афэтэшIэ тшIошIыгъэ, ешъо-ным ахэр пэблагъэ хъунхэм изы лъэбэкъу ны-тыхэмкIэ тшIэу Юрэ зэрилоу? Ар зыфэгъэ-хыгъэр кIэлэцIыкIур кызы-хъугъэ мафэм ихэгъэунэфыкIын тыкъызэрекIуаллэрэр ары.

— Мыхэм афэдэ мэфэкIхэр адыгэ лъэпкъым икультурэ щышхэп, — ело ащ, — кыт-хэхъагъэу щыт, ау ишIуагъэ къакIоу слытэрэп. Цыф цIэ-рылохэм, зэльашIэхэрэм яюби-лейхэм ягугъу зэрашIырэр арэп зыфаслорэр. «КIэлэцIыкIум идены рождение хэтэгъэунэ-фыкIы» алошъ, Iэнэ цыпэм ар пагъэтIысхъэшъ, нахыжыхэр ешъох, адрэ цыкIуми псы IэшIу фырагъахъошъ, рагъэутэ-кIыгъэ фэгъушIох. Ари зы шы-кIагъэу, ешъоным уфэзыщэрэ гъогоу, ащ зышыфагъасэхэрэ «еджаплэу» сэлъыгъэ. Мыщи еклолэкIэ гъэнэфагъэ кыфы-хыгъээн, нахъ дахэу, кIэлэцIы-кIум ыгу кыиэжъэу пшIын фае.

Мы тхыгъэмкIэ, мы зэдэгъу-щылэгъумкIэ къатIо тшIоигъоп аркыры тищылэныгъэ хэмыты-хэнэу шIын плъэкIыштыгъэ. Ты-зыфаер нэбгырэ пэпчъ, анахъ цыкIум кышыгъэжыгъэу, зекIокIэ-шIыкIэшIуэхэр етлэ-гъулэнхэм, изэхэшIыкI кIэлэ-тыгъэным, культурэ хэлъэу тIуным тыдэлэжъэн, лъэкIэу, амалэу щылэр ащ ехылыгъээн зэрэфаер джыри зэ кыыхэд-гъэзынэу ары.

— «Цыфхэм юфшIэн яIэпышъ ары зыкIешъохэрэр» бэмэ алоу зэхэхы, — лъэгъэ-кIуатэ Юрэ гушылэгъур. — Сы-дэуштыгъэ юфшIэн имыла хэтэш-хо зыпашъхъэ иль къоджэдэ-сым? юфшIэныр ары цыфыр зыплурэр, зыгъасэрэр. Мары сыныбжэ илъэс 80-м къекIуа-лэшъ, сэгъушIо юф зэрэсшIэ-шъурэмкIэ.

Ешъоныри уз гъэнэфагъ. «НэмыкIым илыуз зэхэпшIэ-ным пае зэплэскIужэ» ало урыс-хэм. Я 13-рз лIэшIэгъум Иран щыпсэуштыгъэ тхакIоу СадI Ширази игушылэхэри непэ тыгу къэдгъэкIыжыных: «О, цыфым илыуз кызыгурымы-лорэр, «цыфы» тIоу тыоджэ-щтыгъэ. Ешъоныр узы зыфэхъу-гъэхэр пыдзыкI тшIынхэу, мыхъункIэ тадэзекIонэу арэп типшъэрылтын фаер, ахэм ятхъамыклагъо тегупшысэи фае тицIыфыгъэ кышымы-кIэным, уасэ зыфэтшIыжы-ным пае.

Юрэ, ыпшъэкIэ кызырэрэщы-тIуагъэу, лъэпкъырэ шIу зыльэ-гъурэ, игумэкIхэр куоу зэхэ-зышIэрэ цыф. Ащ игупшысэ-хэм, иеплъыкIэхэм адэзгышъ-тэни, къамызэгъыи кызырэрэ-къокIыштыр тэшIэ. Арышъ, тизэдэгъушылэгъу икIэхым Юрэ кызырэхигъэщыгъэу, ти-гопэщт мы юфыгъом тигъэзе-теджэхэм еплъыкIэу фырялэм, хэкIыплэу альэгъухэрэм та-щэгъэгъуазэмэ. Непэ блэдгъэ-кIырым, тшIокIодырэм неущ къегъэгъэжыгъуаи.

ЖАКIЭМЫКIЪО Аминэ.
Сурэтым итыр: **сурэтышI-модельерэу Стлашъу Юр.**

Бакло Хъанджэрий Иляс ыкьор Щэрджэс хэкум 1940-рэ ильэсым Юныгъом и 17-м кыицыхугъ. Ащ щанлугъ, щеджагъ, иапшгэрэ гъэсэнугъэ Иофхэр нэмыкI чIыплэхэм кьащызэшлуи, бэрэ щы-лэжсагъ. Ащ емылгытыгъэу, ар тишIэныгъэлэжхэм, анахъэу литературэм, бзэм, тарихыым апыл-хэм, апишгэрэ еджанлэхэм якIэлэегъаджэхэм Хъанджэрий зымышIэрэ кьахэгъотэгъуай. НыбджэгъушIоу тиреспубликэ щыриIэри бэ. ЗэлызыгъэшIагъэри иIэшIагъ, игъэхъагъ, ицIыфышIугъ, ахэмкIэ кьылэжыгъэ щытхур ары. Джащ фэд Къэбэртэе-Бэлыкьар РеспубликэмкIэ бгъэзагъэми. КIэкIэу кьэпIон хъумэ, республикичыми здырай, ащагъэланIэ.

Шэныгъэлэжъ. НыбджэгъушIу.

Бакло Хъанджэрие кызыхугъэр ильэс 70-рэ хъугъэ

Хъанджэрие урыгъушхонэуи щыт. Непэ ар филологие шIэныгъэхэмкIэ доктор, профессор, дунэ Адыгъ (Щэрджэс) академием иакадемик, Урысые Федерацием иапшгэрэ еджанIэ икIэлэегъэджэ гъэшIуагъ, зэлыашIэрэ адыгъ цIэрыIоу Къандурым ыцIэкIэ щыт шIухафтыным илаурат. Ильэс заулэ хъугъэу гуманитар шIэныгъэхэм я Къэбэртэе-Бэлыкьар институтэу Налщык дэтым инаучнэ ИофышIэ шхъаI.

***

Къэрэщэе-Щэрджэсым ит псыхъо дахэмэ ащыщ Инджыдж инэпкъ тет къуаджэу Жъако Хъанджэрие кыи-щыхугъ. Ильэси ыныбжыгъэп Хэгъэгу зэошхор кыизежъэм. Иунагъуи, исабийхэри, икьуаджи, ихэгъэгуи кыиухъумэхэзэ, ятэу Иляс 1942-рэ ильэсым а заом ыпсэ хилъхъагъ. Адрэ еж илэгъу-хэм афэдэу Хъанджэрие икIэлэцIыкIугъуи, иеджэныбжыкIэгъуи зэо ыкIи зэоуж ильэс хылыгъэхэм атефагъ. Ащ янэу Шамхъан тынчъэу кьэнэгъэ кIэлэцIыкIуищыри ыплугъэх, ылэжыгъэх, ригъэджагъэх.

А пстэур зинэрылыгъугъэу, Хъанджэрие зы класс дисэу деджэгъэ, зэлыашIэрэ тхаклоу Дэбэгъо Мухъэмэд игукъэ-кIыжхэмми ар нэрылыгъэу кьашIы: «Янэ фызыригъэфэгъэ кушгъэм кьитэджыкIи, Хъанджэрие сабынгъо кьиным кыиухъуагъ. Пхъэ гъугъэ Iап-лыр ыкIыб ильэу гъунэгъу мээхъу БакIулые, Дамыгъэш-хо, Дамыгъэ цыкIу, Сэралып, нэмыкIхэмми кьащэжъэу ичылэ цыкIу кьэкIоу ащ хищыгъэ лъэгъуабэр джыри хэклокIэ-жыгъэп. КIэгъэстэнтэ гъэс-тыныпхъэрэ алыхъоу сыд фэ-дизырэ арытыгъа ар Ины-жыкьо, Бгыкьыпоу кIэхэм?! Ащ икIэлэцIыкIу лъакъо зы-темыуагъэ Жъако илэгъо-блэгъу итэп. Сыд фэдизырэ

гъомылэ фэхъун кьэкIырэ уц-хэм алыхъоу губгъохэм ар арытыгъа?! Ау а кьин пстэу-ри лыгъэ хэлъэу кыизэринэки, шIэныгъэм ильэганIэ дэкIоагъ Хъанджэрие».

А пстэуми адакIоу, янэ де-Iэхэу колхоз губгъом щылэ-жъэрэ ышнахъыжъэрэ ышып-хъурэ Хъанджэрие пасэу аго-уцагъ. Къоджэ ильэсибл еджанIэри дэгъу дэдэу кыи-хыгъ. Ащ фэдизыми зыми римыгъашIэу хъопсанIэхэри иIагъэх. Сабыи шIошхъу-ныгъэм кыиэхэIэу апэу а хъо-псанIэр зэхэзыхыгъэри яп-сыхъоу Инджыдж ары. Хъан-джэрие алоу зэхихыгъагъ пчэ-дыжым жъэу уIухъу псыхъом уишIоигъоныгъэ епIомэ кыи-бдхъушгъэ. Арэушгъэуи ышыгъ: «Инджыдж, зыгъэIас, сыкы-олъэIу, сыкыизэхэх! Сыфай журналист сыхъунэу сомэ ми-нищ кьэсылэжъэу. Сяти, сы-лыхъушгъэ! Кьыздэгъэхъу сигу-хэлхэр!..»

Щэрджэскалэ дэт еджэпIэ-интернатим гурыт гъэсэнугъэ Хъанджэрие щызэригъэгъо-тыгъ. Ащ ыуж Къэбэртэе-Бэлыкьар кьэралыгъо универ-ситетым итарихъ-филологие факультет щеджагъ. Ар кыи-зеухым, икIэлэегъаджэмэ игъоу кыизэрэфалэгъугъэм тетэу, Дунэе литературэм иинститу-тэу СССР-м шIэныгъэхэмкIэ и Академие щылэм иаспирантурэ чIахыи, кандидат диссертаци-ери ащ щитхи кыищигъэшпып-кьэжыгъ.

Бакло Хъанджэрие икIэлэ-егъаджэхэм, иныбджэгъухэм ащышхэр а ильэсхэм кьатэгу-щылэхэу бэрэ зэхэпхыщт. Фило-логие шIэныгъэхэмкIэ докторэу, Адыгъ Республикэм шIэныгъэ-хэмкIэ изаслуженнэ ИофышIэу, Къэбэртэе-Бэлыкьар кьэра-лыгъо университетым ипрофес-сорэу Хэклошгъэ Андрей кьелуатэ:

— Бакло Хъанджэрие сэ ез-гъэджагъ. ЛIэшIэгъуныкьом ехъурэ сисэнэхъат Иоф рысэ-

шIэш, зэрэсфальгъыкIэ фаб-лэрэм шIэныгъэ езгъэгъоты-ным сыпылэ. ШIэныгъэм игъоу тесцагъэри макIэп. Ау ахэм ащышхэу иеджэнкIи ишэн-зекIуакIэхэмкIи бэрэ кьа-хэсыушхъафыкIырэ Хъан-джэрий. Тэщ нахыи тIэкIу нахыкIэми, ицIыкIугъом кыи-щыублагъэу гъогу тынч ащ кыикугъэп. Зыщеджэгъэ ильэсхэмми, нэужыкIи ащ ыкIыб-зи дэтыгъэп, Iэпылэгъу кыи-фэ-

ильэситфэ университетым ты-щызедджагъ. Нэужым Москва тыщыIэу аспирантурэми тызэдэчIэсыгъ. Ащ щыла-жъэщтыгъэх хэгъэгум ишIэ-ныгъэлэжэ цIэрыIохэм ащыщ-хэр. Ахэм апашхъэ укыи-щымыукIытэжыныу Иоф зыдэпшIэжыныр пшъэры-лышхуагъ. Хъанджэрие ар щысэтехыпIэу ыгъэцIагъ. Ащ ишапхэ ипалъэм блимыгъэIэу диссертациер зэритхыгъэри

щайхэр, абазэхэр, нэгъойхэр, урысхэр, нэмыкIхэри. А пстэ-ур зэбгъэкIоу, зы унагъом фэ-дэу пэщэныгъэ адызепхъаныр IэшIэхэп. Ау ар Хъанджэрие кыидэхугъ. Шыпкьагъэрэ теубыгъэ пыгъэрэ зэрэхэлхэм, сыд фэдэ Иофи хэкIыпIэ кыи-фигъотын зэрилыгъыкIырэ, ищыкIагъэ зыщыхъурэм гуфэ-багъи, цIыфыгъэ дахи хилъ-хъэзэ зэрэпсэушгъэм гъэхъа-гъэхэр ригъэшIыгъэх. 1995 —

хъуни иIагъэп. ШIэныгъэ куу-хэр, кьулыкьу инхэр ежэ изакъоу икьарыукIэ зэшIуи-гъэкIыхэзэ щытхур кьылэ-жыгъ. Ильэс 30 фэдизрэ ап-шгэрэ еджанIэм зыщэлажъэм, лъэпкъ зэфэшхъафмэ яIоры-луатэхэм, ялитературэхэм язэ-гъэфэн икуупIэ хэхъагъ. Iэпэ-Iэсэнугъэшхо хэлъэу ригъэ-джагъэхэмми ар абгъодиль-хъагъ. Сэ сырэгъушхо ащ фэдэ цIыфэу езгъэджагъэм.

Гъут Iэдам, филологие шIэ-ныгъэхэмкIэ доктор, профессор, гуманитар шIэныгъэхэмкIэ Къэбэртэе-Бэлыкьар институ-тэу непэ Хъанджэрие зыщыла-жъэрэм Iорылуатэм исекторэу хэтым ипаш:

— Хъанджэриерэ сэрырэ

кыизэригъэшпыпкьэжыгъэри. Мары ильэс 30 фэдиз ащ тешIэжыгъэш, а институтым Иоф щысиIэу сызыкIорэм Баклом кыикуупIэхэрэм джы-ри салокIэ.

ИкIэлэегъэджэни, ишIэ-ныгъэлэжыны Иофи пытэу зэп-хыгъэхэу ильэс 30-м ехъурэ Хъанджэрие Къэрэщэе-Щэрджэс кьэралыгъо университе-тым щылэжыгъ. КIэлэегъэджэ кыизэрыкIоу ригъажыи, доцен-тэу, профессорэу, кафедрэм ипа-щэу Иоф ышIагъ, филологие фа-культетым бэрэ идеканыгъ, нэужым филологие институтэу а университетым хахъэрэм иректорыгъ. Мыщ лъэпкъ зэ-фэшхъафыбэм ялIыкIохэр щеджэх — щэрджэсхэр, кьэрэ-

1998-рэ ильэсхэм Хъанджэрие зыпэщэ факультетыр кьэзыухы-рэ студентхэр аттестацие зышIырэ, зэфэхысыжъ экза-менхэр алызыхэр кьэралыгъо комиссиехэм сыратхъаматэу мы университетым сызщIэм, а пстэури сэ сшхъэкIэ згъэу-нэфыгъэ нэшанэх.

Мары ильэс пчъагъэ тешIэжыгъэмми, Адыгъ кьэра-лыгъо университетым ифило-логие факультет идеканэу, Хъанджэрие дэгъоу ыкIи бэшIагъэу зышIэрэ профессо-рэу Пэнэпшэ Уцужыкьо, а нэ-шанэхэр кьэзэфыхысыжъхэзэ, кыиорэр:

— Хъанджэрие цIыф кыизэрыкIоп. Ащ щыIэныгъэм уасэ фешIы, ыналэ пстэуми

атет, зэкIэми шIу афишIэ шIоигъу. Ащ укIыгъу зыхукIэ утукIэ урэхъат, ифабэ къыплъэлэсы. КIочIэ инэу къыпкырыкIырэмрэ сэмэркъэу дахэу хэлъымрэ укъэзыуцухэрэ дунаир къыпфагъэпсынклэ. Арэу щытми, гъогу къызырыкIоп ащ къыкIугъэр. Бэмэ

джэрые дэгъоу зыщызэлъа-шIэрэ Темыр Кавказым изылъэныкъу.

Хъанджэрые итхыгъэхэр Iофыгъоу къаIэтыхэрэмкIи, яшлыкIэ-гъэпсыкIэхэмкIи зэфшъхъафых. Ахэм янахыбэ дэдэм зэфэдэу зэдыряеу зыгумэкI-гупшысэ ахэлъ: дунаим

ри, диссертациехэри, статьяхэри уилэпэлэсэныгъэ ин яфэшъуашэу къыплэклэклэгъэх. Студент мин пчъагъи ебгъэджагъ, аспирантхэми, кандидат, доктор хъугъэхэми уишIуагъэ ябгъэкIыгъ. А пстэури уишIэныгъэлэжъын Iоф епхыгъ. Адыгэ литературищым

би, уишъэшъэ зэкIужьэу джэнэт бзыум фэдэ Джамили тилъэпкъ къэзыгъэдэхэрэ, къэзылэтырэ непэрэ ныбжьыкIэм ащыщых. Ахэр адыгэ шъыпкъэхэу шъупIугъэх. Любэ фэдэ бзылфыгъэ Тхэм нахыбэу къытферэгъэху!

Сыдэу щытми, уиубилей

гуманитар шIэныгъэхэм яинститутэу КъБР-м ыкIи РАН-м и Къэбэртэе-Бэлыкъар научнэ гупчэу щыIэм филологиемкIэ отделэу къыщызэ Iуахыгъэм иIофышI. А отделым ипачэу ТIымыжъ Хъэмыщэ мары къыIуатэрэр:

— Хъанджэрые егъашIэм къытхэтыгъэм фэдэу къытхэзагъэ, къыддэлажъэ, анахъ Iоф къынхэм зафигъазэзэ къыддэгъогурыкIо. Апэу къызышъхъагъэм къыщыублагъэу къэбэртэе литературэм изэхэфын Iоф дешIэ. Нэужым Къэрэщэе-Щэрджэс Республикэм ицIыфыбэр къызэрэкIэлъагъэм тетэу хъазыр хъугъэ IофшIагъэм щэрджэс литературэр хэтхэжыгъэн фаеу пшъэрылф къызууцум, ащи зыфигъэзагъ. Джы а IофшIэгъэ зэфхысыжыгъэ инэу «Адыгэ литературэм итхыд» зыфилорэм иапэрэ том мыгъэ къыдэкIынэу тежэ. Ащи изакъоп. НэмыкI IофшIэгъэшхоми ышIэ къелогъэн фае. Ар адыгэ тхэкIо, драматург, публицист Iазэу Iутыжъ Борис итворчествэ фэгъэхыгъэ тхылыр ары. Ари мыгъэ къыдэкIынэу гугъапIэ щыI. Ащ нэмыкIэу Хъанджэрые итхыгъэ зэхэутоягъэхэр зыдэт тхылым иIэпэрытхы хъазыр. Ари шIэхэу къыхаутынэу тэгугъэ...

БакIо Хъанджэрые иунагъо, ишъхъэгъусэ нахыпкъIэ ягугъу къашIыгъэми, джыри зэ къыфэгъэгъэжэ сшIоигъу. Бэрэ ахэм яунэ сыхагъ, сисыгъ, щыгъу-пIастэ щысхыгъ, сэ сиунагъуи Хъанджэрыерэ ишъхъэгъусэ Любэрэ щытхыкIэхэуи хъугъэ. Ар унэгъо дышъ зыфалорэм фэд. Хъанджэрые щэрджэс кIалэми, Налщык зыкIэкложыгъэми ушъхъагъу иIэн ылъэкIышIт. Любэ къэбэртэепхуэ, Шэуджэнмэ япшъашъэу Хъанджэрые къыщэгъагъ. Джы непэ унэгъо насыпшIоу Налщык щэпсэх. ЯкIалэу Зураб экономистэу, япхъоу Джамили врачэу мэлэжэх, тIуми Къэбэртэе-Бэлыкъар университетыр къаухыгъ. Ежъ Люби илъэсыбэрэ кIэлэгъэджагъ, кIэлэпIугъ. Арын фае фэIазэу къахIэхъухагъэхэр зыкIипIугъэхэри.

Насыпыр къабэкIэу, псауныгъэм щымыкIэхэу джыри илъэсыбэрэ щыIэнхэу тафэлъало.

МАМАЙ Руслан.

Гуманитар шIэныгъэхэм апылъ Адыгэ республикэ институтэу Т.М. КIэрашэм ышIэщытхытхы итхыамэтэ гуадз, филологие шIэныгъэхэмкIэ доктор, профессор, Урысые Федерацием шIэныгъэхэмкIэ изаслуженнэ IофышI.

КIэлэгъадж.

афэныкъо студентэу къыригъажъи, гуманитар шIэныгъэ куу зилэ шIэныгъэлэжъ иныр, профессор, филологие факультетым идекан IэнатIэхэм анэсыгъ. Ежъ-ежъырэу насып зыфэгъэшIыжырэ цIыфхэм ар ащыщ. Хъанджэрые анахъ шэн дэгъоу хэлъхэр — гухэлъэу ышIыгъэр ыгъэцэкIэжыныр, теубытэгъэ ин хэлъыныр, цIыфхэр зылышIэнхэ ылъэкIыныр, нэмыкIхэри — кIэлэгъаджэу студентмэ Iоф адишIэ зэхъум къэлэгъуагъэх, ащкIэ шъхъэкIэфэ ини къылэжыгъэ, Къэрэщэе-Щэрджэс Республикэм егъэджен-гъэсэныгъэ Iофэу щызэшIуахырэм чIыплэ ини щыубытыгъ. Шъхъафэу ягугъу пшIынэу атефэ ащ шIэныгъэлэжъ Iофхэу зэшIуихыхэрэм, литературэм, бзэм язэгъэшIэн илахышIоу ахилъхъэхэрэм...

Пэнэшъу Уцужыкъо игупшысэ лъыдгъэкIуатэзэ, БакIо шIэныгъэлэжымы адыгэ лъэпкъ литературэхэм язэхэфын кIэу хилъхъагъэм къафэгъэгъэжыным игъу. Лые хъунэпщтын иапэрэ IофшIэгъэ инмэ ащыщэу «Т. КIэрашэмрэ непэрэ адыгэ прозэмрэ» зыфилорэр Адыгэ научнэ-исследовательскэ институтым къыдигъэкIышIтыгъэ «Ученэ запискэхэм» я 18-рэ том 1973-рэ илъэсым къызырэгъэщытуыгъагъэр. Ащ бужы ащ фэдэ статья зэфшъхъафхэр «Проблемы адыгейской литературы и фольклора» зыфилорэ серием икыдэкIыгъохэм, журналэу «Зэ-кыошныгъэм» инэкIубгъохэм къарыхагъэх. Ахэм афэдэ хэуыгъабэ Къэрэщэе-Щэрджэсми, Къэбэртэе-Бэлыкъарми, Урысые Федерацием зэрэпсаоу уащылукIэщт. Дунэ адыгэ (щэрджэс) энциклопедием игъэхъазырын хэлэжыагъэхэми ащыщ. Ащ фэдэ итхыгъэ-хэуыгъэу иIэхэр 100-м къехъужыгъэу къалъыгъэ.

Ау хэушъхъафыкIыгъэу игугъу пшIынэу ифэшъуаш монографии инэу «Национальное своеобразие и творческая индивидуальность в адыгской поэзии» зыфилорэм. Ари 1994-рэ илъэсым гуманитар шIэныгъэхэм апылъ Адыгэ республикэ институтым къыдигъэкIыгъ. Ар лъапсэу иIэу илъэси темышIэу доктор диссертациер къалэу Махачкала щыпхыригъэкIыгъ. Ари Хъан-

тет адыгэ пстэури зы лъэпкъымэ, зы литературэ яIэн фаеба? Адыгэхэр, къэбэртаехэр, щэрджэхэр зы лъэныкъу. Ахэм ялитературэхэри зэфшъхъафхэу макIох. Ау Урыс-Кавказ заом илъэхъан яхэкужъ чIыгужъ къэзыбгынэн фаеу хъугъэ адыгэхэри миллион пчъагъэ хъухэу хэгъэгъу 50-м ехъумэ арысых. Ахэми адыгэ тхакIоу къахэкIыгъэр макIэп. А пстэури зэхэубытагъэу зы лъэпкъ литературэу зэгъэшIэгъэн фаеба? А упчIэхэр нахыбэрэмкIэ ежъ ишIошI джэуапхэр акIыгъухэу Хъанджэрые итхыгъэхэм ахэгощагъэх. Ащ фэд бзэм зыфэгбгъэзагъэми. А литературэр зэкIэмэ агурылоу зы литературабзэкIэ тхыгъэн фаеба? Ащ фэгъэхыгъэ гумэкI-гупшысэхэри тэ тиреспубликэхэм ямызакъоу, Тыркуем, Иорданием ащыкIогъэ зэIукIэхэми ахилъхъагъэх.

Хъанджэрые кIэлэгъадж, шIэныгъэлэжъ, ахэм ягугъу бэрэ къэтэшы. Ау ахэр зэкIэ унагъом, быным, шъхъэгъусэм, ныбджэгъухэм япхыжыгъэмэ, сыд фэдэ цIыфа ар? А пстэури зэхэубытагъэу анахъ къызылотыкIыгъэр тишIэныгъэлэжъ анахыжъхэм ащыщэу профессорэу Къуныжъ Мыхъамэт. Ащ ипсалъэ занкIэу фэгъэхыгъэу ыгъэпсыгъ:

«Илъэс пшIибл бгъэшIагъэу, юбилей зэхэхыи уилэу макъэ къысагъэIугъ. КъэбгъэшIагъэр макIэп, ау ащ фэдизэуи бэ хъэрэп. Ныбжымы емылтыгыгъэу щыIэкIэ гъогуу къэпкIугъэр, пкIуачIэрэ уиакъылрэ уилэпыIэгъухэу бгъэхъагъэр нахыб. Тхылхэри мэхъанэ ин яIэу птхыгъэх, монографиэхэ-

якъэхукIэ-къежъэпIэ лъапсэхэм язэхэфын, ахэм гъогуу къахIугъэхэр художественнэ-эстетическэ текIоныгъэу ашIыгъэхэр зыфэдэхэр, ялъэаплэ зэбгъэшIэнэу буж уихыи, уиакъылрэ уишIэныгъэмрэ зы-нэсыхэрэр, куоу узэрэгупшысэрэр, тилъэпкъ имылъку зэрэбгъэлъаплэрэр, ащ осэ ин зэрэфэшIыIэрэр нэрылгъэу шъыпкъэ къытфэгъэшIыгъ. АщкIэ гъэхъагъэу уилэхэм зэрэпкъыгъэу арэгущо, арэпагэ. Урысые шIэныгъэми ахэр пытэу хэбгъэуагъэх.

О узыфэдэ цIыфыр дэгъоу зыщысшIэн чIыпIабэм сарыфагъ. Къэрэщэе-Щэрджэс университетым деканэу Iоф къышIэлэ зэхъуми, къэралыгъо экзаменхэр алызыхырэ комиссиэхэм сыратхъаматэу сыкъызагъэкIогъэ илъэхэми, тэ тиуниверситет идиссертационнэ совет изIукIэхэм уакъыхэлажъэу къызыщыэкIыгъэхэми о уиIофшIахэми, уиакъыл зынэсырэри, узыфэдэ цIыфри ишIыкIыгъэх.

Ахэр дэгъоу къыщынэфагъэх укызыщыгъэу уикъуаджэу Жъако уяне-уятэхэм яунэжъэу дэтым сыкъызэкIоми. Слъэгъугъэ сэ уикъоджэгъумэ шъхъэклафэу къыпфашIырэр зэрэинри. Уиунэгъо дэхэщхуи бэрэ сисыгъ, хэбзэ-зэхэтыкIэ гъэшIэгъонэу ащ илъми икъукIэ сыхэпIагъ. Сшхыгъэ уишъхъэгъусэ Iушэу, унэгъо лъапсэр гъэпытэгъэным нахыналэ тетэу, ащ зыпси зидэхагъи езытырэ бзылфыгъэ шIагъоу сшыпхуэ шъыпкъэкIэ слъытэрэм ищыгъу-пIэстэ IэшIуи. Любэ пщэрыхэми пшIэщтэп, плъэгъушIтэп: иланэ шыгъэ зэпыт. УикIалэу Зура-

ехъулэу щыIэныгъэ гъогуу къэпкIугъэр ины, пшIагъэр, къыбдэхъугъэр макIэп. Ау зэшIокIэу, амалэу уилэхэм ялтыгъэмэ, джыри уапэкIэ къэтыр бэ. Лъэаплэм илъэгэпIэжъхэр къыоужэх. А пстэур къыбдэхъуным пае уиунагъуи уигъусэу гъэшIэ кIыхъэ Тхэм къыуиты-нэу селъэIу...

А шIуфалохэм занкIэу апыдзагъ пIоми хъушIт зэлъашIэрэ фольклористэу Хъанджэрые итхыгъэхэм бэшIагъэу арыгъозэрэ Цукъо Нэфсэт къыIуагъэри:

— Хъанджэрые зысшIэрэр тIэкIу шIагъэ. Конференциеу, конгрессэу, симпозиумэу шIэныгъэлэжъхэр зыщызэIу-кIэхэрэм ащысэлъэгъу. Акъыл зыхэлъ доклад гъэшIэгъонэу литературэм фэгъэхыгъэу къышIыхэрэми сигуапэу сядэлэ. Ар тиинститут иныбджэгъушIу. Ащ иIофышIэхэм диссертациеу къагъэшъыпкъэжыыхэрэм, тхылэу къыдагъэкIыхэрэм иIо-ишIэхэр къахилъхъэхэзэ, ишIогъэшхо къарегъэкIы. Ежъ Хъанджэрые итхыгъэхэри тиинститут къышIыдэкIырэ тхылхэм бэрэ къащыхеутых.

Хъанджэрые цIыф Iуш, акъылышIу, сэмэркъэу дахэ хэлъ. Непэ шIэныгъэлэжъэу, цIыф шIагъоу, адыгэ кIалэу ар лъыпкъым иуцуагъ. Ащ пае сигуапэу сыфэгъушIо. Инасып къушъхъэм фэдэу лъагъэ, ипсауныгъэ щылычым фэдэу пытэу, ищыIэныгъэ гъатхэм фэдэу илъэсыбэ къыгъэшIэнэу сыфэхъоху.

***

Адэ сыд фэда непэрэ Хъанджэрые? Джа нахыпнэм зэрэщытыгъэм фэдэу лэжъэкIошху. ЫпшъэкIэ къызырэгъэIуагъэу,

Искусствэр — тибайныгъ

Макъэр дахэмэ орэдыри...

Тиреспубликэ ифилармоние иэстрадэ купэу «Ошъутенэм» иорэдылоу Жъакъщэкьулэ Маринэ Адыгэ къэралыгъо университетым искусствэхэмкIэ институт цеджэ. Адыгэ Республикэм имэфэкI концертхэм, кIэлэгъаджэм и Мафэ фэгъэхьыгъэ зэхэхъэхэм ахэлэжъэнэу зегъэхьабыры.

Орэдыло ныбжьыкIэм мэкъэ Iэтыгъэ дахэ иI. Уедэлу зыхъукIэ, орэдышъом гукIэ ухещэшь, уегъэгупшысэ. АдыгабзэкIи, урысыбзэкIи аусыгъэ музыкальнэ произведенихэм ябаиныгъэ цIыфмэ алтыгъэIэсы шIогъу.

Адыгеим икомпозитор цIэрылоу Натхьо Джанхъот итворчествэ ехьылIэгъэ пчыхъэ-зэхэхъэм Жъакъщэкьулэ Маринэ хэлэжъэзэ гушыIэгъу тызыфэхъум къытилогъагъэр счыгъушшэрэп:

— Натхьо Джанхъот иорэдхэм гум илыр къаплэ пшIонгъоу уахъгэ къыуагъэкIу. Джанхъот иорэдхэр шъабэх, Адыгеим фэгъэхьыгъэу ыусыгъэр макIэп...

— Адыгэ культурэм ия V-рэ Дунэе фестиваль, Адыгэ Республикэм имэфэкI концертхэр филармонием шыкIоштых. Зэхэшакомэ сэ сащыщэп, ау тиартистхэм зызэрагъэхьабырэм сигуапэу сыльэплэз, — къеIуатэ АР-м ифилармоние идиректор шъхьалэу

Хъот Заур. — Жъакъщэкьулэ Маринэ тирэдыло ныбжьыкIэмэ ащыщ, тапэкIэ нахэ зыкызыIуихынэу тыщэгугъы.

IэкIыб хэгъэгумэ къарыкIышт тильэпкъэгъухэу адыгэ культурэм и Дунэе фестиваль хэлэжъэштмэ Жъакъщэкьулэ Маринэ аIу-кIэшт. Художественнэ купхэм ахэтхэр искусствэм зэрэфэлажъэхэрэм шIогъэшIэгъонэу лъэплэз.

— Жъакъщэкьулэ Маринэ академическэ произведенихэр къылоштыгъэх, джы эстраднэм нахэ пыщагъэ хъугъэ, — еIо Урысыем изаслуженнэ артисткэу, Адыгеим инароднэ артисткэу Нэхэе Тэмарэ. — Маринэ есэгъаджэ. Мэкъэ дахэ иIэшъ, иорэд къэIуакIэ сегъэгущIо.

Орэдыло ныбжьыкIэу Жъакъщэкьулэ Маринэ нахэ пытэу ыльэ зытеуцокIэ, тиконцерт хэхыгъэмэ нахьыбэрэ ащытлэгъушт. Адыгеим инароднэ артистэу Андзэрэкъо Чеслав къызэрэтиIуагъэу, къуаджэу Фэдз шапIугъэ

пшъашъэм лъэпкъ искусствэм лъэгъо дахэ шыпхыришын ыльэкIышт. Адыгэ къэралыгъо университетым ия 70-рэ ильэс фэгъэхьыгъэ зэхэхъэмэ М. Жъакъщэкьулэм ордэ къащилошт.

Сурэтым итыр: «Ошъутенэм» иорэдылоу Жъакъщэкьулэ Марин.

БАСКЕТБОЛ. АПШЪЭРЭ КУПЫР

«Динамо-МГТУ»-р 2010 — 2011-рэ ильэсхэм

4. Тусиков Антон
5. Пепеляев Алексей
6. Путимцев Константин
8. Тыу Георгий
9. Гапошин Артем
10. Хмара Илья
11. Блэгъожь КъэпIъан
12. Мэрэтыкьо Тимур
13. Иванов Сергей
14. Степанов Александр
15. Долгополов Андрей
18. Хъакъунэ Руслъан
20. Воротников Сергей.

Тренер шъхьалэр: Адыгэ Республикэм изаслуженнэ тренерэу Андрей Синельников.

Тренерыр: Урысыем спортымкIэ изаслуженнэ мастерэу Сергей Иванов, командэм икапитанэуи ар къыхахыгъ.

Шъуналэ тешъудз: лъэкъуацIэхэм апэ-чIынатIэу шыт пчъагъэхэм спортсменхэм ямайкэмэ атедзэгъэ номерхэр къагъэлыагъо.

Сыдигъуа зешIэщтыр?

2-3.10
«Динамо-МГТУ» — «Эльбрус» Щэрджэскъал
5-6.10
«Динамо-МГТУ» — «Динамо» Ставрополь
20-21.10
«Автодор» Саратов — «Динамо-МГТУ»
23-24.10
«Волжанин-ГЭС» Волжский — «Динамо-МГТУ»
10-11.11
«Динамо-МГТУ» — «Липецк» Липецк хэку
13-14.11
«Динамо-МГТУ» — БК «Тамбов» Тамбов
30.11-1.12
«Родники» Ижевск — «Динамо-МГТУ»
3-4.12
«Старый Соболь» Нижний Тагил — «Динамо-МГТУ»
18-19.12
«Атаман» Ростов-на-Дону — «Динамо-МГТУ»
ЯтIонэрэ къекIокIыгъор 2011-рэ ильэсым шылэ мазэм и 12-м аублэшт. «Динамо-МГТУ»-р Щэрджэскъалэ щешIэшт.

ТыгъэгущIу, ильэс ешIэгъур!

Урысыем баскетболымкIэ ихъульфыгъэ командэхэу ашIгъэрэ купым хэтхэм 2010 — 2011-рэ ильэс ешIэгъур чъэпыогъум и 2-м аублэ. Мыекъопэ «Динамо-МГТУ»-м итренер шъхьалэу, Адыгэ Республикэм изаслуженнэ тренерэу Андрей Синельниковым тызыIокIэм, тиспортсменхэр ильэс ешIэгъум къызэрэклIолагъэм, нзымкIафыгъомэ тащигъэгъозагъ.

— Апэу къыхэхэгъэщынэу сызыфаер апшгъэрэ купэу «Б»-м зэхъокIыныгъэхэр зэрэфэхъугъэхэр ары, — еIо Андрей Синельниковым. — Командэ 19 шызэнэкъокъушт, ахэр купитIоу гошыгъэх. Тэ тызыхэттым команди 10 щешIэшт. Апэрэ чIыпIэр къыдэзыхырэр занкIэу финалым хэфэшт. Я 7-рэ чIыпIэм нэс къыдэзыхырэр апшгъэрэ купым хэт командибгъум къыхэкIыгъэхэм адешIэщтых.

— *КъэлIуатэрэр гурьIогъуаеу цыт.*

— Тэрэз зыфапIорэр. Апэрэ чIыпIиблмэ ащыщ къызыдэтхыкIэ, хагъэунэфыкIырэ чIыпIэхэм тафэбэнэн тIъэкIышт. Арэуштэу къызыптхыкIэ, гъэзетеджэмэ нахьышIоу къагурылошт.

— *Андрей, спортыр зикIасэхэр анахъэу зыгъэгумэкIырэмэ ащыщ тикомандэ хкIыжыгъэхэмрэ шъуштагъэхэмрэ.*

— Тикомандэ лъэшэу ищыкIэгъагъ, ау Валентин Кубраковыр хэкIыжыгъ. Сергей Барсуковыри хэтыжъэп. Ахэр Ростов хэкум шыщых. «Атаман» Ростов-на-Дону аштагъэх.

— *Андрей Долгополовыр ешIэщта?*

— Зэзэгъыныгъэ дэтшыгъ, апэрэ ешIэгъумэ ахэлэжъэнэу цыт. Ар зыхэкIыжыкIэ ычIыпIэ идгъэхьащтхэр къэдгъотынхэу сэлъытэ.

— *КIэу шъуштагъэмэ ацIэ къытфелоба.*

— Сергей Воротниковым къыгъэгъэжыгъ. УНИКС Казань, «Локомотив» Ростов-на-Дону, нзымкIэхэми ар ащешIагъ. НыбжьыкIитIу тштагъэ. Антон Тусиковыр Краснодар краим изэнэкъокъухэм къахэтшыгъ, Константин Путимцевыр Мыекъуапэ икIэлэеджакIу.

— *Опытышхо зилэ Сергей Ивановым къыкIэунчIэрэр бэ.*

— Ар спортсмен цIэрыIу, тиныбжьыкIэмэ шысэ афэхъу. Сергей Ивановыр тикомандэ икапитанэу ешIэшт.

— *Андрей, тибаскетбол командэ ыцIэ зэрэзблихъугъэм укыитегушыIэмэ тигонцишт.*

— НахьыпэкIэ «Динамо-АГУ» тикомандэ ыцIэу ешIэщтыгъ. Мыекъопэ къэралыгъо технологическэ университетыр пропагандэ шыгъэным тыхэлажъэ ашIоигъоу Правительствэм къызыщыталом, пыснкIэу тязэгъыгъ. «Динамо-МГТУ» — джары тикомандэ ыцIэр.

— *2009 — 2010-рэ ильэс ешIэгъум апшгъэрэ купым апэрэ чIыпIэр къыщыдэишъухыгъ, суперлигэм шъухагъэхьагъ, ау апшгъэрэ купым шъукыхъэнэжыгъ.*

— Суперлигэм тыщешIэным тыфэхьабырыгоп. Спортзалышхуи тищыкIагъ. Ти Президентэу ТхьакIушынэ Аслъан ильэс ешIэгъур зыгъэхым къытIуки, къызэрэтфэгущIуагъэр лъэшэу тигобагъ. Президентым, Правительствэм янэплэгъу тит. Баскетбол тешIээ ныбжьыкIэхэр тэлIух, Адыгэ Республикэр хэгъэгум нахьышIоу щятэгъашIэ.

— *Мы ильэсым пшгъэрылэу шъуиIэр къытэпIуагъэн.*

— Дэгъоу тешIэшт, спортыр зикIасэхэр дгъэгущIоштых. Ауж къинэрэмэ тахэтыштэп — ащкIэ цыхъэ къытфарэшI.

— *Шъуигухэлъхэр къыжъудэхъунхэу шъуфэсIо.*

— Тхъауегъэпсэу.

НэкIубгъом итхэр зыгъэхьабырыгъэр ЕМТIЫЛЪ Нурбий.

Зэхэзышагъэхэр:
Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэр, иминистрэхэм я Кабинет

КъыдэзыгъэкIырэр:
Адыгэ Республикэм лъэпкъ IофхэмкIэ, IэкIыб къэралхэм ашыпсэурэ тильэпкъэгъухэм адыряIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи къэбар жъугъэм инамалхэмкIэ и Комитет
Адресыр: ур.Крестьянскэр, 236

Редактор шъхьалэр

ДЭРБЭ ТИМУР

Редакциер зыдэшыIэр:
385000,
къ. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр, 197.

Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79,
редактор шъхьалэм иапэрэ гуадзэр:
52-49-44,
редактор гуадзэр-пшгъэдэкIыж зыхьырэ секретарыр:
52-16-77.
E-mail:
adygvoice@mail.ru

Зыщаушыхъатыгъэр:

Урысые Федерацием хэутын IофхэмкIэ, телерадиокъэтынхэмкIэ ыкIи зэлы-IэсыкIэ амалхэмкIэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чыплэ гъэорышIанI, зэраушыхъа-тыгъэ номерыр
ПИ №10-3892

Гъэзетым къыхиутыхэрэм мышъыпкъагъэу къахафэхэрэмкIэ къэзытхыгъэхэм пшгъэдэкIыж ахьы. Къатхэхэрэмрэ гъэзетым шылажъэхэрэмрэ яеплъыкIэ зэтемыфэн ыльэкIышт. Гъэзетеджэхэм къытфагъэхьырэ тхыгъэхэр зэхэтфыхэрэп ыкIи къэзытхыгъэхэм алэкIэдгъэхьажыхэрэп.

Зыщыхаутырэр
ОАО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
къ. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

Пчъагъэр 4725
Индексхэр 52161 52162
Зак. 2687

Хэутыным узшыкIэтхэнэу шыт уахътэр
Сыхъатыр 18.00
ЗыщыкIэтхэгъэхэ уахътэр
Сыхъатыр 18.00